

Kouwe Drukte

Jaargang 22 - nummer 64 - december 2018 uitgave van

De Doolster verzamelkring

EEN HOLLANDSCH SPROOKJE

OM TE KLEUREN - KNIPPEN EN SPELEN

VICTORY SPELEN

MAD NO II.
AUTEURSRECHT VOORBEHOUDEN.

Inhoud

Omslag en zo / Reactie op iisnocht / Verloren weddenschap.....	3
De onbekende Wim van Herk maakt zich bekend.....	4
Wat is het? Wie weet het?.....	7
Schaatsbibliotheek (35): Een blik in de Elfstedenboekerij.....	8
Column Jan de Wit.....	13
Miniatuurschaatsen – schaalmodellen.....	14
IJclub Krimpen aan den IJssel.....	21
Waarom ligt Lidwina van Schiedam zo vreemd op het ijs?.....	22
Een vreemde eend in de bijt.....	26
Landschap met val van Lidwina en de ijsbaan van Schiedam.....	28
Betaalmiddelen met schaatsers (6).....	33
Schaatshistorie.nl.....	34
Boek over H.J. Gorter, Zwolle / Financiële injectie voor Papieren winters.....	35
Posten en Stempels (29).....	36
Skeelers uit de oude doos – 2.....	40
Boek en Zopie 64.....	41
Kerstcryptogram 2018.....	42
Colofon.....	43

Medewerkers

Martin van der Bij, Hedman Bijlsma, Jan van Eijk, Wim van Herk, Harry Karssies,
Matthy van Klaveren, Theodoor van der Kooi, Frits Locher, Nelly Moerman, Niko Mulder,
Aad van den Ouweelen, Jos Pronk, Ben Remie, Caroline van Staaveren, Simon Verschueren

ISSN 1572-4476

Omslag en zo

Op de **voorzijde** een *Hollandsch sprookje*, een mapje met knip-, kleur- en bouwplaten uit de verzameling van Jan Bruins. Uit de spelling met 'sch' kunnen we opmaken dat het van vóór 1947 is. Het mapje past natuurlijk perfect in het concept van *Papieren winters*, het project dat dankzij een mooie donatie levensvatbaar is geworden. Het zal in 2019 als boek verschijnen. Shorttrackers op een kleurrijk bankbiljet uit de collectie van Caroline van Staveren op de **achterzijde**. Zo zet Zuid-Korea haar eigen Winter spelen in de etalage. Dat is nog eens wat anders dan die fantasieloze briefjes van de E.U.

De **column** van Jan de Wit voldoet dit keer niet aan zijn eigen maatstaven. Zoals hij zelf schrijft: 'De ironische of prikkelende toets ontbreekt.' Desondanks, leesvoer voor leden die het wel eens met de politiek aan de stok hebben ...

Hedman Bijlsma duikt in zijn **Elfstedenliteratuur** en komt boven met publicaties waarvan velen het bestaan niet van zullen hebben weten. Smullen voor de liefhebbers, en wie is dat niet als het om de Tocht der Tochten gaat?

Zeven pagina's **miniaturen** van Verschuieren en liefst negen met **Lidwina** van twee verschillende auteurs met de initialen N.M. Oud nieuws? Integendeel ... nieuwe inzichten!

Niko Mulder

Wie komt de redactie versterken?

Voor de opmaak van *Kouwe Drukke* kunnen we wel een extra handje gebruiken. Het opmaken van artikelen is leuk werk: je ziet iets moois ontstaan onder je ogen. Veel gaat half-geautomatiseerd: je selecteert de kop, drukt op een knop en de kop wordt **rood**. Je selecteert de inleiding, klikt op een andere stijl en de intro wordt **blauw**. Iets voor jou?

Natuurlijk nemen we er de tijd voor om je in te werken. Je krijgt ook niet de lastigste artikelen voor je kiezen. Lijkt het je wat? Zoek even contact met:

redactie@stichtingdepoolster.nl

Redactie

Het bestuur van De Poolster en de redactie van *Kouwe Drukke* wensen alle begunstigers een sneeuw witte kerst en een gezond 2019!

Reactie op *lisnocht*

Licht in de duisternis, daarom vroeg Bert van Voorbergen in zijn artikel *lisnocht* in KD63. Een dorpsgenoot van mij dacht dat hij als Fries misschien het antwoord wist op de vraag van Bert met betrekking tot *lisnocht* en *Ysnocht*. In Friesland werd in 1945 een nieuwe Friese spelling (*Nye Stavering*) ingevoerd, het zou hem niet verbazen als hierin de oorzaak gezocht moest worden. Vervolgens contact gezocht met de *Fryske Akademy*, maar volgens hen is dat toch niet het geval. *lisnocht* betekent IJsgenoegen / IJsplezier. De 'ii' is een zogenaamde lange i-klank en de 'y' een korte. Overigens is de spelling van 'IJ' in het Fries niet gebruikelijk werd mij verteld, dus dat is waarschijnlijk gedaan voor de Hollandse markt.

Dat zijn etiket een verkleuring vertoont - zoals Bert zelf al suggereerde - lijkt mij aannemelijk. Want als ik kijk op *Schaatshistorie.nl* dan vind ik zijn etiket daar goed tussen passen.

Matthy van Klaveren

Verloren weddenschap

In *Kouwe Drukke* 63 had ik een artikel over Haskerland. Ik kwam daarover in gesprek met diezelfde dorpsgenoot uit Friesland en verloor zelfs een weddenschap.

Het ging over Echtenerbrug, volgens mij Haskerland en volgens mijn dorpsgenoot Lemsterland. Op de kaart staat het dorp ingetekend boven de Pier Christiaan Sloot, destijds de grensrivier, dus Haskerland (dacht ik). Echtenerbrug moet echter ten zuiden van de rivier getekend worden en ook Delfstrahuizen staat verkeerd. Eigenlijk is het zo: waar Echtenerbrug staat had Delfstrahuizen moeten staan en Echtenerbrug er recht tegenover aan de andere zijde van de sloot. *Wikipedia* en *Google maps* bewezen mijn ongelijk helaas.

Matthy van Klaveren

De onbekende Wim van Herk maakt zich bekend

Een oude doos met schaatsen die al jaren op zolder stond kan bij het 'ontspullen' soms tot verrassende ontdekkingen leiden. Dat gebeurde mij onlangs.

Hiërogliefen

Ik kwam bijgaande schaatsen tegen. Ze leken op de Ouderkerkerschaats maar waren het niet. Ze hadden ook wel wat weg van de Zuid-Hollandse Friese schaats, maar voldeden ook daar niet echt aan.

De initialen waren haast hiërogliefen. Dat daagt uit. Ze leken me een speurtocht waardig.

'Initialen op schaatsen'

Zo kopte het artikel van Wim Molenveld in de vorige *Kouwe Drukke*. Hij vervolgt; 'Maar al te vaak zijn wij op zoek naar namen bij de initialen

die we op oude schaatsen aantreffen. Soms weet je gelukkig wel in welk gebied gezocht moet worden.'

Voor de schaatsen die ik onder handen nam gold hetzelfde. Dat het antwoord in Zuid-Holland moest worden gezocht was eigenlijk wel duidelijk vanwege de drie riemgaten. Wat niet weg neemt dat deze schaats ook in Friesland (Zuid-Hollandse korthals) werd gemaakt (*Van Glis tot Klapschaats*, p. 73).

Slangvormen blijken letters

Na gebruik van wat staalwol werd een soort slangenteken in de schenkel zichtbaar. Dit merkteken was me onbekend. Niet toevallig, maar wel zeer welkom was de komst van Frits Locher. Even extra schoonmaken en vergelijken met het merkteken in de andere schaats. Toen liet het slangenteken het onderliggende geheim ontfuselen en werden de letters 'wvh' duidelijk zichtbaar. Maar er ging toch nog geen belletje rinkelen wie dit nu kon zijn geweest. Een raadsel?

Het raadsel ontrafeld

De schaatsen hadden wel een goede opknappbeurt nodig. Het houtje en het ijzer werden zorgvuldig van elkaar gescheiden. Fraai smidswerk. Het boutje was met de schroefdraad aan het ijzer gesmeed en kon met de vierpuntsmoer aan het houtje worden bevestigd.

Toen geschiedde een klein wonder. Onder de voetstapel zaten de letters 'LKK' verborgen. Ze stonden net boven de letters 'wvh' en waren daardoor aan het zicht onttrokken.

Niet getreuzeld maar snel de nieuwe vondst digitaal vastgelegd en spoorstrags doorgestuurd naar enkele medeverzamelaars. Velen bleven het antwoord schuldig. Gelukkig wist Niko (Mulder), niet voor niets toegctreden tot ons selecte gilde van 'veilingmeesters', het raadsel op te lossen en meldde al snel dat 'LKK' zou moeten staan voor Lekkerkerk en dat de letters 'wvh' zouden moeten worden toegekend aan de smid Wim van Herk. Jawel, ene Wim van Herk die we ook kennen als onze voormalige penningmeester. Zou het zijn grootvader zijn geweest? Op deze vraag kwam een ontken- nend antwoord, want hij was vernoemd naar moederszijde. Een direct verband was er niet maar volgens hem zou navraag bij de lokale historische vereni- ging toch helderheid moeten kunnen verschaffen.

Eureka!

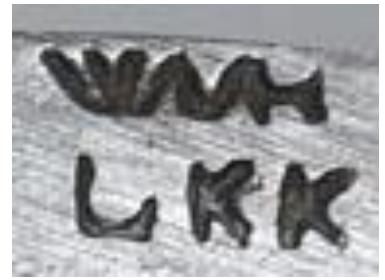
Na die spannende dag nog diezelfde avond *Van Glis tot Klapschaats* nog maar eens ingezien. Onder Lekkerkerk wel de smid Bart Mudde, maar helaas geen Wim van Herk. Dan in Hoofdstuk 5 *Schaatsenmakers* in het onderdeel *Overzicht van onbekende merken per schaatsmodel* bovenaan op p. 108 is het 'Eureka'. Daar vallen puzzelstukjes samen.

Hier staat onder de Ouderkerkerschaats ge- noemd 'W.v.H (in zijkant, - -)' De drie streepjes betekenen dat er drie riemgaten zijn en dat deze alle drie rechthoekig zijn. De letters kloppen in ieder geval. Maar waarom wordt in *Van Glis tot Klapschaats* 'W.v.H' vermeld, terwijl op het ijzer

'wvh' in kleine letters staat. Dit is onduidelijk. Het zou kunnen dat de schaatsen waaraan deze gegevens zijn ontleend nooit goed zijn beke-

ken of uit elkaar gehaald. Dat zou ook verkle- ren waarom de letters 'LKK' niet vermeld zijn. Ze waren immers niet zichtbaar.

Het kan echter bijna niet anders dan dat op basis van de letters in het ijzer ene Wim van Herk uit Lekkerkerk de maker moet zijn ge- weest.

Het wachten is nu op het genealogisch onderzoek van 'onze' Wim in samen- werking met de historische vereniging 'Lekkerkerk door de tijd'.

Open eindjes?

Hiervoor gaf ik al aan dat het volgens *Van Glis tot Klapschaats* om een Ou- derkerker schaats moest gaan. Maar dit type

schaats klopt dan toch ook weer niet helemaal. Het oertype heeft namelijk echt een 'neusje' (VGTKS afb. p. 66). Dit type schaats kende ook vele varianten. Mogelijk een kenmerk van een lokale markt waarbij iedere smid een eigen draai gaf aan zijn schaats.

Beschrijving

Het is een schaats met drie riemgaten en het achterste riemgat is niet rechthoekig maar rond. Ook hier een verbijzondering op de gegevens over de schaats van W.v.H. Deze zouden name- lijk drie rechthoekige gaten moeten hebben (VGTKS p. 107).

De achterzijde van het ijzer is in een fraaie vorm uitgeslepen. Een goede smid, die zijn product een eigen *schwung* wilde meegeven, waardig. De schaatsen zijn beide voorzien van leren riemen. Alleen de middelste riem is bij een schaats vervangen. Dit zou er op duiden dat het oorspronkelijke bevestigingsmontuur groten- deels nog aanwezig is. Aan de hakzijde zit het 'Oud Fries montuur' (VGTKS p. 40).

'Een goede smid met eigen schwung waardig

Historisch onderzoek

Niko gaf al te kennen dat het hier een zekere Willem van Herk betreft, smid te Lekkerkerk.

Gelukkig brengt het toegezonden genealogisch onderzoek duidelijkheid om wie het moet gaan. De naam Willem van Herk komen we tegen in 1604, vervolgens in 1662, in 1667 en dan ook nog in 1707. Dan stuiten we in 1850 uiteindelijk op 'onze' Willem van Herk. Hij werd geboren in Bergambacht op 29 januari 1850 en trouwde op 29 oktober 1875 met Trijntje Neven (geboren 14 januari 1852). Zij kregen tussen 1876 en 1891 zes kinderen (4 zonen en 2 dochters).

Hij was een van de smeden in Lekkerkerk en vestigde zich daar in augustus 1876 als grof-, hoof- en kachelsmid en oefende daar zijn beroep uit tot 1897. Daarna ontbreekt ieder spoor.

Hij had zijn werkplaats in het pand van G. Neven (mogelijk zijn schoonvader). Het huis met nummer B 7 stond aan de oostkant van het dorp aan de Voorstraat. Doordat er aan het eind van de 19e eeuw veel huizen bijgebouwd werden, besloot de gemeente in 1891 tot omnummering en kreeg het pand het nieuwe huisnummer B 21.

Zowel in het *Nieuws van de Dag* van 24 oktober 1877 als in die van 1 augustus 1881 plaatst deze meestersmid een advertentie waarin hij om een smidsknecht vraagt (zie advertenties).

De zaken lijken goed te gaan totdat in het Rotterdams Nieuwsblad van 17 juli 1897 alsmede ook in de Maasbode en de Dordrechtse Courant van 22 juli 1897 zijn faillissement wordt aangekondigd (zie advertentie). Het faillissement werd op eigen verzoek uitgesproken. Het ontbreken

Faillissementen in het Arrondissement Rotterdam.

Uitgesproken faillissementen.

Vrijdag 16 Juli.

Willem De Jong, winkelier te Lekkerkerk.
Rechtercomm. mr. E. Feith, curator mr. C. F. A. Hoogeweegen, adv. en proc. alhier.

Willem van Herk, smid te Lekkerkerk.
Rechtercomm. mr. B. J. A. Sterck. Cur. mr. C. F. A. Hoogeweegen, adv. en proc. alhier.

van een opvolger in rechte lijn zal hiervan niet de reden zijn. Naar de echte reden is het gissen.

Ter afsluiting van deze zoektocht

1. De schaatsen zijn atypisch. Ze vallen niet overduidelijk onder een bepaald type schaatsen zoals dat in VGTKS wordt aangereikt.
2. Er is nog wel het nodige onduidelijk over deze smid.
 - a. Waarom het faillissement?
 - b. Was het een echte dorpssmid die in de winter ook wat schaatsen maakte? Zo ja, dan zijn er hopelijk meer schaatsen van hem bewaard gebleven.
3. De schaats laat zich, op grond van de kenmerken, historisch plaatsen in de periode voor 1897.

Ik hoop dat lezers een kritisch oordeel willen geven op mijn verhaal en waar mogelijk kunnen aanvullen zodat de schaatsenmaker Willem van Herk nog wat meer uit de vergetelheid geraakt.

Jos Pronk

Met dank aan:

enkele Poolsterleden en in het bijzonder aan W. Hoogerdijk en A. Ooms-de Jong van de historische vereniging 'Lekkerkerk door de tijd'
www.lekkerkerkdoortijd.nl

Smidsknecht.

Er wordt gevraagd een Smidsknecht, met Boeren- en Scheepswerk bekend. Adres franco brieven bij W. VAN HERK, Mr. Smid te Lekkerkerk.

Smidsknecht.

Een Smidsknecht, Vuur- of Banker, kan terstond geplaatst worden. Loon naar bekwaamheid. Adres met franco brieven of in persoon aan W. VAN HERK, Mr. Smid, te Lekkerkerk. (3319)

Wat is het? Wie weet het?

Op verzoek van Gauke Bootsma stuurde Jan van Eijk foto's in van een raadselachtig voorwerp.

IJsklossen?

In het Schaatsmuseum in Hindeloopen is een voorwerp waarvan niet duidelijk is waarvoor het diende of gebruikt werd.

Gauke Bootsma zou dit graag willen weten. Op de achterkant staat 'IJSKLOSSEN'.

Het vermoeden is dat het voor een spel op het ijs gebruikt is, maar dat is nog door niemand bevestigd. Het voorwerp komt uit Noord-Holland, dat is misschien een aanknopingspunt.

De foto's zijn misschien niet zo duidelijk, maar voor iemand die het weet waarschijnlijk wel voldoende.

Reacties kunt u sturen naar de redactie van *Kouwe Drukke* en/of Gauke Bootsma.

Jan van Eijk

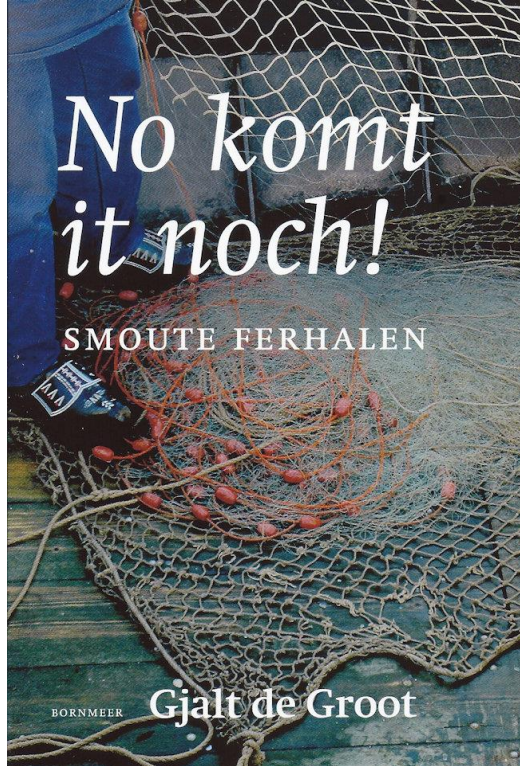

SCHAATSBIBLIOTHEEK 35 Een blik in de Elfstedenboekery

Liefhebbers van de geschiedenis van de Elfstedentocht kennen ongetwijfeld de naam Durk van der Duim. De man staat in de talloze Elfstedenboeken vijfmaal in een wedstrijduitslag. In 1940 was hij zelfs één van de winnaars. U weet wel, toen vijf rijders het 'Pact van Dokkum' sloten. Het toenmalige Elfstedenbestuur riep die middag na veel gedelibereer en gekrakeel de eerste vijf die de finish passeerden allen tot eersteprijswinnaars uit. Eén van die vijf, Auke Adema, won het jaar daarop opnieuw de Tocht. Geheel overeenkomstig een krasse uitspraak van deze Franeker sjouwerman vooraf in de kranten: "Ik win nu alleen". En Durk van der Duim dan? Die gold ook als één van de favorieten. Maar zijn naam prijkt in de einduitslag als 32ste. Met een achterstand op de winnaar van 1 uur en 8 minuten. In de gangbare Elfstedenliteratuur lees je vrijwel niets terug over zijn rol in die eerste oorlogstocht. Slechts Fenno Schoustra noemt deze 'routiné' in een groepje van vier dat in Sloten op twaalf minuten na de eenzame leider Adema als vijfde tot en met achtste doorkwam. Let wel: men reed toen eerst om de noord. Vanuit Sloten moesten de schaatsers op weg naar de finish dus alleen nog langs de stempelposten in IJlst en Sneek. Van der Duim deed er op dat laatste eind bijna een uur langer over dan zijn metgezel uit de vorige editie.

De wekker

Toch leverde Durk van der Duim die dag een gigantische prestatie. Dat weten we, sinds zijn oomzegger Gjalt de Groot in 2017 zijn verhalenbundel *No komt it noch!* publiceerde. In 1941 bracht de man uit Warga – op dat moment wonend in Oldeboorn - de nacht voor de Elfstedentocht door bij zijn broer Jouke in Leeuwarden. Van slapen kwam heel lang niks. Al woelend en prakkezerend (prachtig Nederlands woord) viel hij rond half vier in slaap. Van der Duim zou zich om kwart over vijf bij de startplaats (De Groene

Weide) melden en had daarom de wekker op half vijf gezet.

U raadt het inmiddels al: onze hoofdpersoon sliep door de wekker heen. Durk schrok pas wakker toen geschreeuw van onderaan de trap tot hem doordrong. Eén blik op de wekker was voldoende voor paniek: het was half zes. Na een wilde fietstocht door Leeuwarden arriveerde Durk om zes uur bij de start waar het veld van 574 wedstrijdrijders (op enkele laatkomers na) zich een kwartier eerder in beweging had gezet. Beeldend beschrijft De Groot de inhaalrace van zijn oom, inclusief een botsing op de Dokkumer Ee waar achterblijvers in het duister veelvuldig in aanraking kwamen met tegenliggers die vanaf het keerpunt in Dokkum kwamen.

Met andere woorden (we maken een sprong): Van der Duim was in Sloten al meer dan 500 deelnemers gepasseerd. Maar in de sloffase kreeg hij de rekening gepresenteerd. Een nacht zonder slaap, onvoldoende gegeten en de toeloze inhaalslag eisten hun tol. Hij kon het groepje van vier niet meer bijhouden en werd ingehaald door rijders die hij eerder voorbijgevlogen was. In de alsmaar toenemende sneeuwbuien raakte Durk op de Zwette sneeuwblind. Regel-

matig belandde hij in het riet of botste op de vaste wal. Totaal gesloopt bereikte Van der Duim de finish op de Schenkenschan.

'Omke Douwe'

In die verhalenbundel over bijzondere mensen vormen de belevenissen van 'Omke Douwe' (oom Douwe) als het ware een rode draad. In zes over het boek verspreide verhalen komen de zes Elfstedentochten van Durk van der Duim aan de orde. Met dank aan Gjalt de Groot die op zeer onderhoudende wijze diverse dingen vertelt die ik niet wist. Niet-Friezen hebben inmiddels - alleen al aan de hand van de titel van de bundel - gemerkt, dat dit boek in het Fries is geschreven. En dat is in onze verzamelkring - zo heb ik in gesprekjes wel eens gemerkt - voor diverse mensen een heikel thema. Ooit voegde een collega-verzamelaar me toe, dat hij per definitie geen boeken in het Fries verzamelde "omdat hij daar geen jota van snapte". Ik gun iedereen zijn of haar opvatting, maar met dit boek(je) in handen zou zo'n mening wel eens te kort door de bocht kunnen zijn. Met enige basiskennis van het verloop van diverse Elfstedentochten in de bagage moet menigeen heel veel kunnen begrijpen van de ontboezemingen in dit geschrift.

Alvestêdetochtrider Bauke de Vries

Ik noem nog een Elfstedentochtrijder over wie een lezenswaardig verhaal in het Fries verscheen. In 2009 publiceerde Harrie de Vries in de 18^e uitgave van het blad *Ut eigen Gea* een artikel van 11 pagina's over zijn oom Bauke de Vries. Als er een winter op komt was in de jaren zestig en zeventig kwam je die naam van

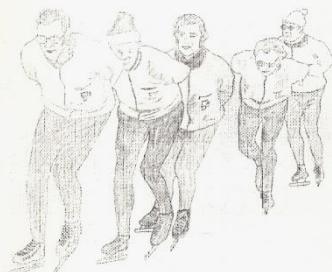
'de groentehandelaar uit St. Nicolaasga' veelvuldig tegen in kranten en bladen. 'Enige man ter wereld, die zeven Elfstedentochten reed' kopte de *Leeuwarder Courant* in september 1972 toen de groenteboer met venten stopte. Driemaal vinden we Bauke de Vries (de grootvader van de latere sprinter Bauke Jonkman) terug in de wedstrijduitslagen van de Tocht en viermaal voltooide hij de toertocht. In die *Periodiek* van het 'Geakundich Wurkferbân Skarsterlân' (een

werkverband dat onderdeel is van het Museum Joure) staat een foto van de ingelijste oorkonde die De Vries kreeg 'wegens het vijf maal volbrengen van de elfstedentocht per schaats'. Ooit las ik in een tijdschriftartikel de zin 'maar de heer De Vries heeft heel netjes de twee andere er ook nog een plaatsje op gegeven'. Wat je in die artikelen zelden tegenkwam, ontbreekt niet in het verhaal van zijn oomzegger. Bauke de Vries startte wel degelijk in een achtste Elfstedentocht, maar kwam in 1963 niet verder dan Workum omdat een schaats hem in de borst had geraakt bij een valpartij. 'Under swier protest ha se him fan it iis helle'. En ook zonder vertaling zal de aandachtige lezer dat gevoel kunnen begrijpen.

Elfstedenplanken

Op zoek naar de beide hiervoor besproken uitgaven constateerde ik dat - net als elders in de twee geschakelde werkkamers - de Elfstedenplanken in onze schaatsbibliotheek overvol raken. Er is en er wordt wat afgeschreven over dat fenomeen in Friesland. Wat dacht u bijvoorbeeld van de titel *Winter 1985. Veteranen op Vikingen langs Elfsteden*. Verspreid over een periode van acht jaar schreef ene H. van der Vooren (die op de schaats Marre

Winter 1985.
Veteranen op Vikingen
langs Elfsteden.

Henk van Dorp

KNMI-weerman schaatst

De wind in de rug

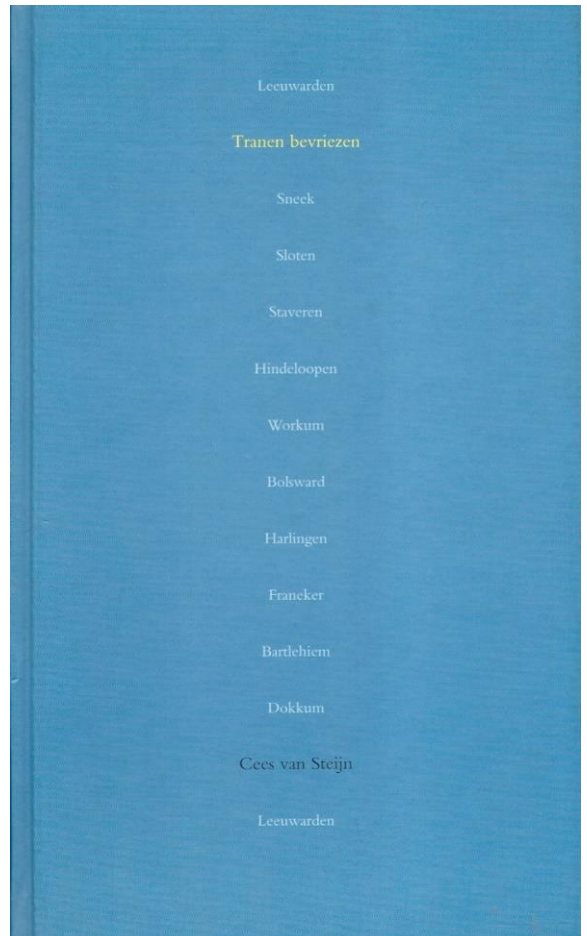
de Elfstedentocht

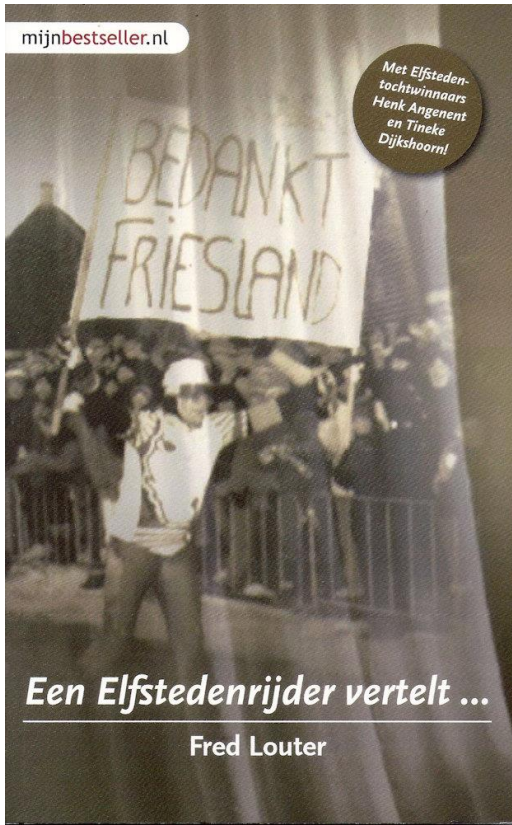
heet) de belevenissen op van de 'Nihot' schaatsploeg op het natuurijs in 1985. 'Oplage 16 exemplaren' staat er in dat boekje, dus de kans dat iemand zo'n exemplaar óók tegenkomt, is vrij klein.

Anders is dat met een van de betere verslagen uit 1997. KNMI-weerman Henk van Dorp schreef toen niet alleen een persoonlijk schaatsverhaal, maar in *De wind in de rug* vertelde hij ook over het vele werk dat KNMI-meteorologen verzetten in de periode voorafgaande aan zo'n gebeurtenis. Pas onlangs slaagde ik erin een andere publicatie uit 1997 te bemachtigen. Cees van Steijn publiceerde meteen in januari het mooi uitgegeven boekje *Tranen bevroren*. *Hollands dagboek van een Friese tocht*. Wijlen Anrie Broere noteerde indertijd in zijn begeleidende expositiegids *Boek & Zopie* (1999) bij dat boekje: 'aangeboden aan Cees van Steijn door personeel van Meulenhoff Educatief'. In *Tranen bevroren* ontbreekt overigens die aanduiding.

'Mijn Elfstedentocht'

Niet iedereen komt ertoe om zijn of haar eigen verhaal over de Tocht te publiceren. Maar als de gelegenheid wordt gegeven om verhalen in te sturen, of als iemand bereid is het verhaal in een publicatie op te tekenen, levert dat ook uitbreiding van de *Schaatsbibliotheek* op. Van beide geef ik een voorbeeld. In de aanloop naar het Elfstedenjubileumjaar 2009 riep de redactie van de *Leeuwarder Courant* de lezers (en dan vooral de gewone tochtrijders) op hun ervaringen op papier te zetten. Een deel van de massaal toegestuurde inzendingen werd in 2008 gepubliceerd in het fraai door de Friese Pers Boekery uitgegeven *Mijn Elfstedentocht*. De 'ware verhalen van en over gewone ridders' plus de voortreffelijke fotokeuze van de samenstellers Pieter de Groot en Bonne Stienstra vormden samen een van de mooiste Elfstedenpublicaties die ik ken.

Journalist en eigenaar van een tekstbureau Fred Louter verzamelde in 2010 in het boek *Een Elfstedenrijder vertelt ...* gesprekken met schaatsers uit Midden-Delfland en Maassluis die een of meer Elfstedentochten hadden gereden. Opvallend detail: beide boeken die ik hier onder dit kopje noem, laten op de cover een foto zien (twee verschillende overigens) van de Elfstedenrijder die in 1997 ter hoogte van Bartlehiem rondreed met een spandoek: 'Bedankt Friesland'. In dat laatste boek vertelt de Maaslander Willem Nell wie bij hem thuis op dat idee was gekomen en over de verrassende reacties nadien.

Zelfstedentocht

In 2012 dook de term *Zelfstedentocht* op voor schaatsers die op eigen houtje de Tocht der Tochten hadden gereden. Dus drong dat woord ook door in de boekerij. Bert Breed uit Leiden – groot liefhebber van schaatsen op natuurijs – publiceerde in 2011 in eigen beheer het boek *Molen- en Merentocht* met als ondertitel *met toertochttips*. Daarin verzamelde hij met name eerder geschreven artikelen voor het clubblad *IJskout* van IJssport Vereniging Leiden en verhalen die hij publiceerde op zijn weblog. In dat boek staan ook hoofdstukjes over een mislukte poging om in februari 1996 de complete Elfstedenroute te rijden en de geslaagde rondgang over het Elfstedenijs in 1997. Een jaar later lag er alweer een nieuw schaatsboek van deze schrijver. De koudegolf in februari 2012 resulteerde erin dat Bert Breed en zijn vrienden zich elf dagen achtereen konden uitleven op natuurijs. Die ervaringen, inclusief een Zelfstedentocht op de

Bert Breed

De Elfsteden toch gereden

elfde februari, bundelde hij in het boekje *De Elfsteden toch gereden*. Trots zette deze Elfstedenrijder in het gesigneerde exemplaar dat hij aan het Eerste Friese Schaatsmuseum aanbood een bijschrift bij zijn handtekening: 'het 1^e boek over de Elfstedentocht van 2012'.

De zwaarste tocht

Ergens in 2013 kocht ik nóg een boek waarin een Zelfstedentocht een belangrijke rol speelde. Maar wel met een totaal ander karakter. In de

titel schemert al iets door. *De mooiste & zwaarste tocht van mijn leven* werd geschreven en uitgegeven door Henk Kasper. Het is een boek dat je na verloop van tijd bij de keel grijpt. Kasper beschreef daarin de 'adembenemende momenten & sportprestaties' in zijn leven. De passie voor het schaatsen spat van de fraai vormgegeven uitgave af. Driemaal volbracht hij de Elfstedentocht, maar zijn leven werd in 2010 op de kop gezet toen bij hem kanker werd gecon-

stateerd. De strijd tegen die ziekte culmineerde uiteindelijk in het rijden van een Zelfstedentocht die hij in februari 2012 met zijn dochter Benthe reed. Een tocht tussen vrijdagmiddag 10 februari 14.15 uur en zondagmiddag 12 februari 14.00 uur, inclusief twee overnachtingen in Harich en Franeker. 'Samen met je dochter de Elfstedentocht uitrijden, ook wetende dat je best ernstig ziek bent en dit nog meemaakt: een onvergetelijke ervaring voor ons beiden.'

Vandaag bij het schrijven van deze aflevering vroeg ik me ineens af of deze 'obsessieve fanaat' die door zijn ziekte een ander mens was geworden (milder en zachter) nog lang de adembenemende momenten heeft mogen delen met zijn vrouw, zijn kinderen en zijn vele vrienden. Helaas vertelt een advertentie in de *Provinciale Zeeuwse Courant* me, dat Henk Kasper al op 10 februari 2014 op 55-jarige leeftijd is overleden.

Hedman Bijlsma

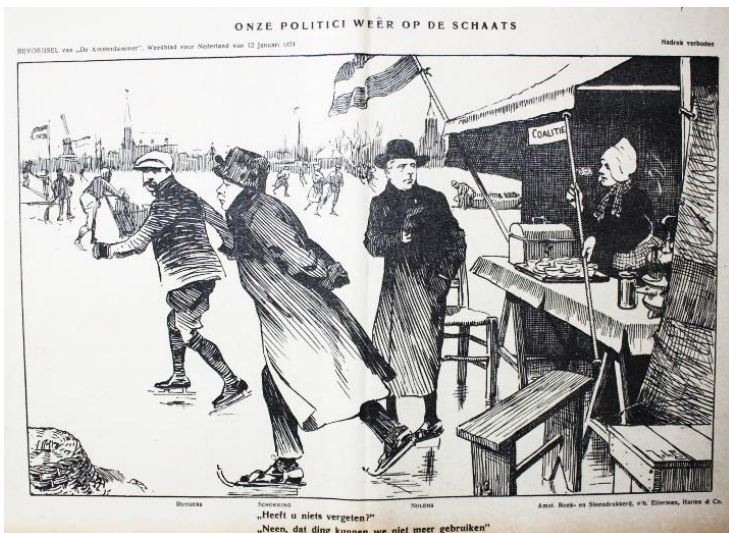

Column Jan de Wit

Symboliek in de politiek: de schaatsstok

De schaatsstok. De houten stok met aan weerszijden een ronde knop. De stok was meestal fraai beschilderd. De kleuren en decoratie verschilden per streek. De stok was in de eerste helft van de vorige eeuw populair. Hij werd gebruikt door schoonrijders om in paren sierlijk over het ijs te zwieren en door toerschaatsers om de krachten te bundelen. De stok was dus een middel om samen te werken. Ook in de kunst werd het in de loop van de tijd een symbool voor samenwerking.

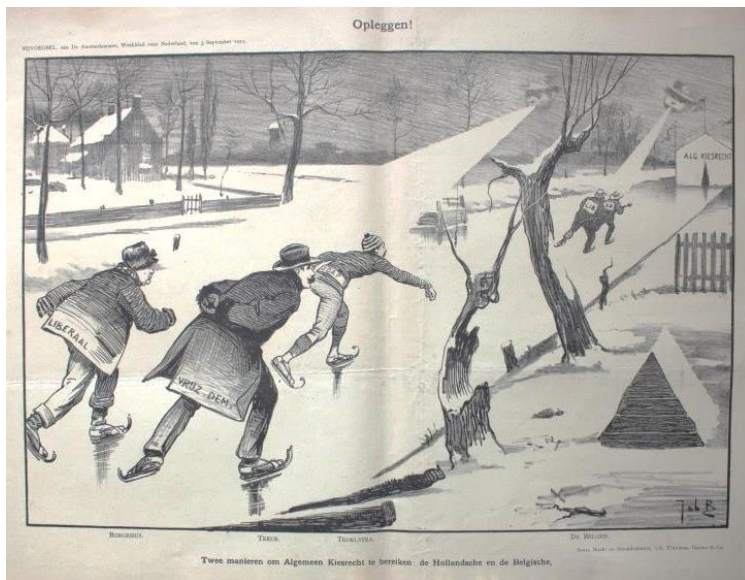
De bekende politiek tekenaar Johan Braakensiek (1858-1940) maakte een aantal politieke prenten voor het opinieblad *De Amsterdamer*, vanaf 1925 *De Groene Amsterdamer* geheten, waarin het ijs de plaats van handeling is. In het weekblad van 3 september 1911 publiceerde hij een prent onder de titel: 'Opleggen. Twee manieren om Algemeen Kiesrecht te bereiken: de Hollandsche en de Belgische'. Op de prent zien we twee politieke coalities. Ze schaatsen beide tegen de – politieke - wind in naar hun gezamenlijk doel van het algemeen kiesrecht. De

Belgische coalitie ligt duidelijk voor op de Hollandse coalitie, waarvan de schaatsers bij name genoemd worden: Borgesius, Treub en Troelstra. We hoeven er niet aan te twifelen wat de oorzaak van die voorsprong is. De Belgische coalitie gebruikt een *schaatsstok*. Niemand zal hierbij gedacht hebben aan een schaatstochtje van Liberalen en Socialisten. De schaatsstok is een duidelijk symbool voor de politieke samenwerking. Zeker als we kijken naar de datum: op 3 september 1911 zal er nog geen sprake zijn geweest van natuurijs.

Op 12 januari 1924 verschijnt er opnieuw een door ijs en schaatsen geïnspireerde prent. Deze keer onder de titel: 'ONZE POLITICI WEËR OP DE SCHAATS'. De politici Rutgers, Schokking en Nolens laten tijdens een schaatstochtje hun

schaatsstok achter bij een koek-en-zopient. 'Heeft u niets vergeeten' vraagt de uitbaatster, terwijl ze een schaatsstok omhoog houdt met op het vaandel 'COALITIE'. 'Nee, dat ding kunnen we niet meer gebruiken', antwoordt de heer Nolens, terwijl de andere twee heren al weg schaatsen. De samenwerking is verbroken. De *schaatsstok* heeft geen nut meer! Ook hier is de symboliek duidelijk.

Miniatuurschaatsen – schaalmodellen

Hoe kom je op het idee om miniatuurschaatsjes te gaan maken?

Als verzamelaar van oude schaatsen ben je altijd op zoek naar nieuwe spullen, maar dat gaat niet meer makkelijk als je al een jaar of tien daarmee bezig bent.

Ik zag verschillende malen mooie zwanenschaatsen voorbij komen, maar dat was voor mijn beurs te hoog gegrepen. Daarna ben ik in het bezit gekomen van originele schaatsmodelletjes van Nooitgedagt en dat gaf mij de inspiratie om dat zelf ook te gaan maken, maar dan wel in metaal.

Werkwijze

Ik maak eerst een verkleinde foto van de schaats en teken die op het metaal en zaag die dan uit, vijl het daarna in de gewenste vorm en ga deze dan schuren en polijsten. De potjes, schroefjes, en steuntjes die draai ik op een klein draaibankje en hiervoor gebruik ik verschillende materialen zoals plaatstaal, aluminium, messing en zo, en later ook hout.

Van experiment tot collectie

Mijn eerste experiment was een Amerikaanse krukschaats met in de krul een klaverblad en dat lukte eigenlijk goed na een aantal uren knutselen op zolder.

1 Amerikaanse krukschaats
L = 13 cm, H = 4 cm; eigen collectie

Waarom metaal?

Vroeger ben ik opgeleid in de metaalsector en wel als fijn gereedschapsmaker en had thuis wat mogelijkheden om metaal te bewerken, zoals figuurzagen, boren, frezen en draaien.

Later heb ik ook de houten voetstapels in het program opgenomen, tot volle tevredenheid.

Hierdoor is het steeds verder gegaan en heb ik nu een mooie collectie miniaturen.

Een prachtige tijdsbesteding die veel voldoening geeft.

Simon Verschueren

2 Verstelbare schaats Dittmar N04,
L = 12,5 cm; collectie Frits Locher

3 Zwaan met kleminrichting Hunter & Son Sheffield,
L = 10 cm; van internet geplukt

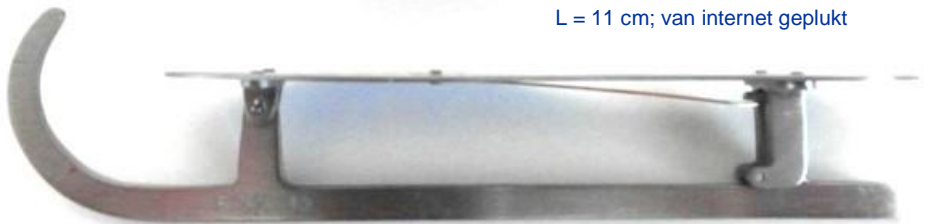

4 Puntschaats gemerkt Kramer, L= 14 cm, H= 3,5 cm,
collectie Tom Clardij

5 Dubbele krulschaats,
L = 15 cm, H = 4,5 cm;
foto Fries Scheepvaartmuseum; zou gestolen zijn

6 Klapschaats patent A.W. Elmer 1866,
L = 11 cm; van internet geplukt

7 Metalen zwaan gemerkt Falkenroth,
L = 14 cm; collectie Eerste Friese Schaatsmuseum

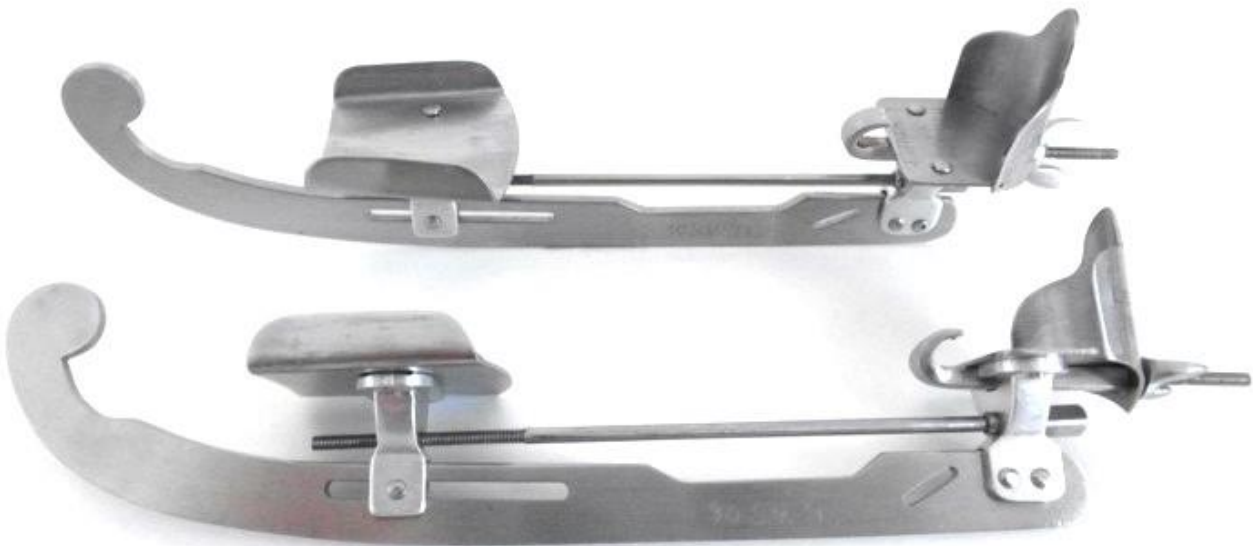

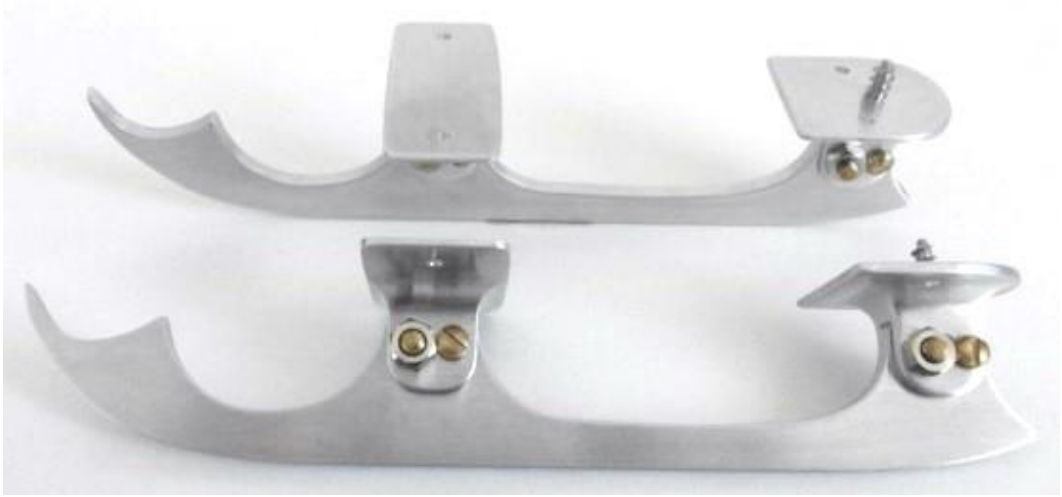
8 Schoonrijder op pootjes en krul S.C. & S. Wilson,
L = 12 cm, H = 3 cm; eigen collectie

▲ 9 Multiplexschaats Groningen,
met verwisselbare schenkel
L = 13 cm; eigen collectie

▼ 10 Baron van Woelmont 1769 – 1829,
verstelbare schaats
L = 15 cm; collectie Eerste Friese Schaatsmuseum

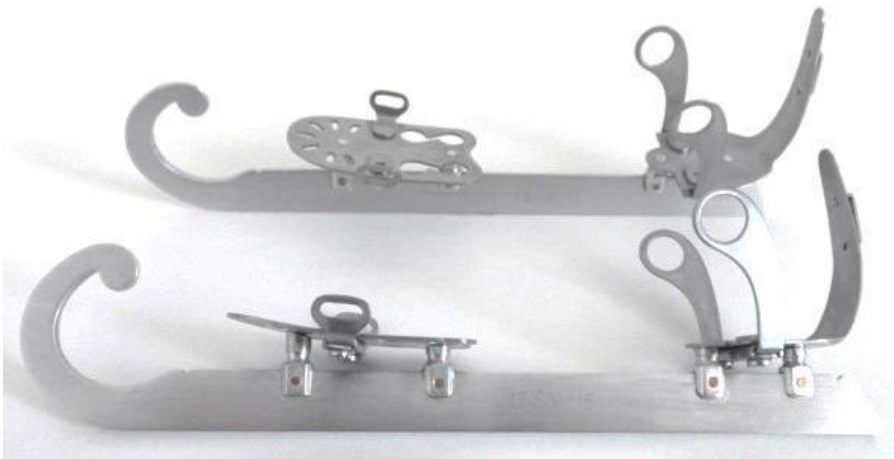

11 Engelse Schoonrijder,
L = 13 cm; van internet geplukt

12 Viking schaats, voor en achter een krul,
L = 16 cm, H = 3,5 cm; v.h. collectie Anrie Broere

13 Metalen Spreewalder schlitshuie,
L = 15cm, H = 3 cm; eigen collectie

▲ 14 Metalen oefenschaats (?) met dubbele schenkel,
L = 13 cm, H = 4 cm;
collectie Eerste Friese Schaatsmuseum

▼ 15 Gorter krujschaats met uitgewerkte schenkel,
L = 13 cm, H = 3,5 cm; collectie Krijn v.d. Ham

16 Gorterschaats met verwisselbare en uitgewerkte
schenkel, L = 13 cm; eigen collectie

17 Vogelkopschaats met krul achter de schenkel,
L = 12 cm; collectie Frits Locher

18 Bijzondere metalen dubbele kruischaats,
L = 13 cm, H1 = 5,5 cm, H2 = 4,5 cm;
collectie René Diekstra

19 Schaats met oelopende krul en uitgewerkte en
gegraveerde schenkel en voetstapel,
L = 14 cm, H = 3,5 cm; collectie Jan Biegelaar

IJsclub Krimpen aan den IJssel

Wim Molenveld vroeg in het vorige nummer om meer informatie over een insigne uitgereikt aan een (voormalig) *Eerlid* van de IJsclub Krimpen aan de IJssel. Speurder Ben Remie en Krimpenerwaarder Wim van Herk gingen voor hem aan de slag en vonden heel veel informatie. Hieronder een selectie.

In de Staatscourant van 24 augustus 1899 staan de statuten afgedrukt. In artikel 11 staat onder andere: 'De vereeniging wordt beschouwd te zijn opgericht 23 November 1893 ...'

Begin januari 1894 sluit de ijsclub Krimpen aan den IJssel zich aan bij de IJsbond Krimpenerwaard.

In *De Telegraaf* en het *Rotterdamsch Nieuwsblad* verschijnen er vanaf januari 1894 tot en met de Tweede Wereldoorlog regelmatig berich-

ten over deze ijsclub; doorgaans betreft het korte verslagen van jaarvergaderingen.

De Telegraaf van 15 november 1897 vermeldt een geste van 'eerlid de heer B. Koker Jz'.

Koker was vermoedelijk een bestuurder van het

Door het eerlid de heer B. Koker Jz. werd de vereeniging een presidentshamer ten geschenke aangeboden.

eerste uur en moet al in een vroeg stadium benoemd zijn tot erelid. Hij is de eerste geadigde voor het insigne van Wim Molenveld.

In de jaarvergadering van oktober 1900 wordt mede-oprichter N. Hoogendijk benoemd tot erelid, aldus het *Rotterdamsch Nieuwsblad* van 15 oktober 1900. Het insigne van Wim zou mogelijk ook op Hoogendijk betrekking kunnen hebben.

In de vacatures, ontstaan door het bedanken van de heeren N. Hoogendijk en T. Schouten Jr., werd voorzien door de benoeming van de heeren J. De Jong en A. Goudriaan. De heer N. Hoogendijk, mede-oprichter der ijsclub, werd benoemd tot erelid.

In een publicatie van de IJsbond Krimpenerwaard van na 15 november 1911 wordt A. van Walsum genoemd als erelid van IJsclub Krimpen aan den IJssel. Van Walsum is de derde kandidaat voor het insigne.

In 1934 veranderde de spelling van 'eerlid' in 'erelid', dus latere ereleden vallen af.

De *Schoonhovensche Courant* van 24 januari 1914 meldt dat de ijsclub een natuurijsbaan heeft aangelegd. Deze ijsbaan is ingetekend op de *Terreinkaart der Krimpenerwaard* (1925). Zie uitsnede. Vanaf de winter van 1917 begint de IJsclub hardrijderijen op de korte baan te organiseren en blijft dat doen tot na de Tweede Wereldoorlog. Rond 1956 moest de ijsclub haar baan afstaan vanwege plannen voor woningbouw ter plekke. Niet lang daarna moet de ijsclub Krimpen aan de IJssel zijn opgeheven.

Ben Remie / Wim van Herk

Waarom ligt Lidwina van Schiedam zo vreemd op het ijs?

Toen de kerkmeesters van Schiedam besloten om het levensverhaal van Lidwina van Schiedam (1380-1433) te laten drukken, moest het een boek met illustraties worden. Lidwina was ruim zestig jaar dood en haar levensverhaal was reeds door meerdere personen op schrift gesteld. De kerkmeesters kozen voor de Latijnse tekst van Brugman uit 1456 de *Vita alme virginis Lijdwine* (Het leven van de zalige maagd Lidwina). Speciaal voor deze gelegenheid werd een serie van twintig houtsneden vervaardigd met daarop afgebeeld gebeurtenissen uit haar leven. Het boek werd gedrukt door Otgier Nachtegael en zou in 1498 verschijnen.

Houtsnede

In de spreektaal wordt met 'houtsnede' dikwijls de afdruk bedoeld. Maar ook het houtblok waarmee de afdruk gemaakt wordt, kan zo worden aangeduid. Het begin van een houtsnede is meestal een tekening op papier. De tekening wordt overgezet op een houtblok waarvan het oppervlak is gladgemaakt. Vervolgens wordt het omliggende hout weggesneden. Het hoogste deel dat blijft staan, is de voorstelling. Dit deel – de houtsnede – pakt de meeste inkt en afgedrukt op papier wordt die afdruk ook een 'houtsnede' genoemd. De ontwerper van de afbeelding en de houtsnijder kunnen verschillende personen zijn.

Lidwina's val op het ijs

De meest bekende houtsnede in de serie is

Afb. 1 - Lidwina's val op het ijs, 1498, Museum Catharijneconvent Utrecht, cat.nr. BMH i44

Lidwina's val op het ijs. **Afb 1** Deze houtsnede heeft in de loop der jaren een ruime bekendheid gekregen en is in menig schaatsboek terug te vinden. Het is de weergave van het kernmoment in haar leven. Bij het schaatsen met vriendinnen is iemand tegen haar opgebotst. Lidwina valt met haar rechterzij op een ijsschots en breekt een korte rib. Deze val zal het begin worden van levenslange ziekte en ellende.

De houtsnede is de weergave van de situatie direct na de val. Twee vriendinnen zijn bij Lidwina neergeknield en proberen haar weer overeind te helpen. Een derde vrouw komt over het ijs naderbij. Op de achtergrond zijn schaatsende figuren te zien en links een stadsmuur met toegangspoort en torens. Net als de andere Lidwina-houtsneden is de voorstelling uitgevoerd

Afb. 2 - Rogier van der Weyden, Kruisafname, circa 1435, Museo del Prado, Madrid

met een duidelijke lijnvoering en eenvoudige arcering. **Ref 1**

Gebroken rib? Gebroken heup?

De vreemde houding van Lidwina en de eerste-hulpverlening door haar vriendinnen verdienen enige aandacht. Iedereen met EHBO-ervaring kan weten dat je een persoon met een gebroken rechterrib niet moet optillen op deze manier. De persoon in kwestie zou het uitschreeuwen van de pijn en zou alle hulp afweren. De houding waarin Lidwina op het ijs ligt, doet eerder denken aan een gebroken heup. Waarom een gebroken heup?

In de houtsnede met Lidwina's val op het ijs is haar gezicht vertrokken van de pijn, ze kan niet meer staan en oordelend naar de stand van de voet ligt het linkerbeen op een ongewone, verdraaide manier. Hierin zijn te herkennen de drie klassieke symptomen van een botbreuk t.w. pijn,

functieverlies en standsafwijking. Helaas past een gebroken heup niet bij het verhaal. In de tekst staat immers dat de rechter korte rib gebroken is. Tekst en beeld komen hier niet overeen. Hoe is dat te verklaren?

Vormovereenkomst met bezwijmende-Maria-groep

De gevallen Lidwina met de twee helpende vrouwen vormen de kern van de houtsnede. Een gelijksoortige groep van drie personen wordt dikwijls afgebeeld op schilderijen met een kruisigingsscene. Deze groep van drie is bekend als de 'bezwijmende-Maria-groep' (Engels: *swooning-Mary-group*). Het is Maria die in zwijm valt, opgevangen wordt door Johannes en ondersteund door haar halfzuster Maria Cleophas. De groep wordt altijd afgebeeld links naast het kruis en heeft iconografische betekenis.

Een mooi voorbeeld van een bezwijmende-Maria-groep is te zien op de *Kruisafname* van Rogier van der Weyden uit ca 1435. [Afb 2](#) Let eens op de houding van Johannes, zijn hand op de schouder van Maria, de gebogen knie en de voet die onder de kleding uitsteekt. Deze houding lijkt precies op die van de vrouw die Lidwina ondersteunt. De positie van haar rechterhand en de gebogen knie komen overeen. Ook haar voet komt van onder de kleding te voorschijn, nu echter met een prikschaats. Er is duidelijk sprake van een vormovereenkomst. De Lidwina uit de houtsnede ligt op dezelfde manier als de flauwgevallen Maria op het schilderij.

Zou het schilderij van Rogier van der Weyden als voorbeeld gediend hebben? In theorie zou het kunnen. Weliswaar hangt het schilderij tegenwoordig in Madrid,

maar in die tijd bevond het zich in de kerk van Leuven. In kunsthistorische kringen wordt ook gewezen op een mogelijke relatie met het werk van Jacob Cornelisz van Oostsanen (ca 1472-1533). [Ref 2](#) Deze schilder heeft meerdere kruisigingsscenes gemaakt met een soortgelijke bezwijmende-Maria-groep. [Afb 3](#) Bovendien onderscheidt men in zijn manier van schilderen een 'grafisch karakter' dat zou kunnen passen bij een houtsnijder. Dit zijn belangrijke aanwijzingen, maar het levert geen absolute zekerheid over de identiteit van de maker van de houtsneden.

[Afb. 3 - De Kruisiging, Jacob Cornelisz van Oostsanen toegeschreven, 1507. Privécollectie](#)

Beeldtraditie leeft voort

Het moge duidelijk zijn dat Lidwina en haar vriendinnen gemodelleerd zijn volgens de regels van een bezwijmende-Maria-groep. De theatrale manier waarop Lidwina in de houtsnede op het ijs ligt, past niet bij het karakter van een actieve schaatsster die zij ongetwijfeld geweest moet zijn. Toch zijn de mensen in de loop der eeuwen aan deze houding gewend geraakt. Zelfs in onze tijd is deze vorm terug te vinden. Zo bevindt zich in de Liduina Basiliek in Schiedam een raam gemaakt door de glasschilder Henk van Kooy in 2007. *Ref 3* Onderdeel van het raam is Lidwina's val op het ijs. *Afb 4* De voorstelling refereert duidelijk aan de houtsnede. Ook hier betreft het

Afb. 4 - Gebrandschilderd raam van Henk van Kooy in de Liduina Basiliek Schiedam, 2007

een groep van drie personen waarbij de gezichten met een spaarzame tekening *en profil* zijn aangeduid. De geheel in het blauw geklede Lidwina is de centrale figuur en ligt – net als op de houtsnede - hulpeloos op de grond in frontaal aanzicht. De houding van de armen en zelfs de hoofdbedekking komen overeen. Ook de twee vrouwen achter Lidwina lijken geïnspireerd te zijn op de andere vrouwen uit de houtsnede. Het is een mooi voorbeeld hoe een beeldtraditie, stammend uit de middeleeuwen, nog in onze tijd betekenis heeft.

Nelly Moerman

Referenties:

1. Nelly Moerman, *Lidwina van Schiedam nader bekeken: Houtsneden in vroege drukken*, Amsterdam 2012.

2. Daantje Meuwissen, *A painter in black and white: the symbiotic relationship between the paintings and woodcuts of Jacob Cornelisz van Oostsanen*, in: Molly Faries (ed), Turnhout 2006, p 55-81.

3. Nelly Moerman, *In hout gesneden. Verbeelding en beeldtraditie in Het leven van Liduina van Schiedam*, in: *Beelden van Liduina, Heilige van Schiedam*, Schiedam 2015, p 77-88.

Verantwoording:

- De foto van de houtsnede is een eigen opname met dank aan het Museum Catharijneconvent Utrecht. Het gebrandschilderde raam uit de Liduina Basiliek is ook een eigen opname.

- Het schilderij 'De Kruisiging' toegeschreven aan Van Oostsanen is Private Collection, Courtesy Thomas Agnew & Sons, London.

- Het schilderij 'De Kruisafname' van Rogier van der Weyden is in publiek domein.

Een vreemde eend in de bijt

De Kaart der belangrijkste ijswegen in Noord- en Zuid-Holland was zowel bij Aad van de Ouweelen als bij de schrijver van dit stukje al enige jaren bekend. We waren deze kaart in onze zoektochten tegengekomen in het archief van de ANWB, echter al onze verdere speurtochten naar gegevens over deze kaart liepen op niets uit. Geen advertenties van deze kaart en ook geen redactionele stukjes, laat staan dat we exemplaren terugvonden buiten het archief van de ANWB. Wij zijn dan ook de mening toegedaan dat deze kaart niet commercieel is uitgebracht; daar zijn trouwens nog meer redenen voor aan te voeren.

Nummers

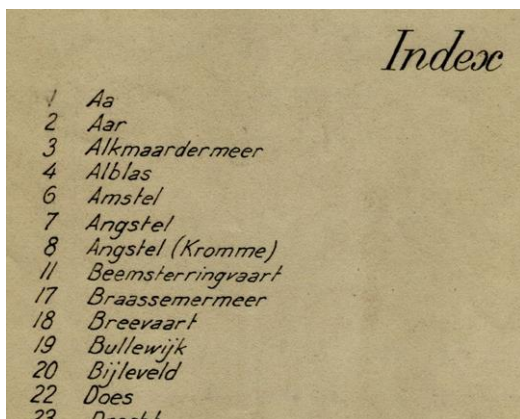
Linksboven aan de kaart staan sloten, vaarten, kanalen en meren genoemd en genummerd van 1 t/m 152. Echter een groot aantal nummers is uit dit bereik weggelaten. De nummers 25, 64 en 87 komen niet in Noord- of Zuid-Holland voor, maar staan uiterst rechts op de kaart in het klein stukje Friesland dat nog op de kaart zichtbaar is. Wat de toegevoegde waarde is wordt niet duidelijk, wel krijg je hierdoor het gevoel dat alle ontbrekende nummers ook bij Friese wateren horen. Die mogelijkheid bestaat maar ondersteunend bewijs hiervoor heb ik niet kunnen

vinden. Bovendien worden er enkele vaarten genoemd die in de provincie Utrecht liggen, maar dat sluit natuurlijk mooi aan op Zuid- en Noord-Holland. Op de kaart worden soms vrij onbetekenende wateren genoemd, maar daarentegen komen de Rotte en Rottemeren weer niet in de lijst voor. Dit is minimaal opmerkelijk, want in de eerste helft van de twintigste eeuw waren dit toch vrij belangrijke schaatswegen. Al denken we alleen maar aan de Pijpentocht van Rotterdam naar Gouda.

Ouderdom

Op de boven- en onderrand van links naar rechts staan de letters A t/m I en van boven naar onder de cijfers 1 t/m 13. Toch wordt achter de naam van de waterweg niet aangegeven in welk kwadrant deze ligt. Dit zou een waardevolle aanvulling zijn geweest. De ANWB was in 1934 nauw betrokken bij de uitgifte van de kaarten van boven Maas en Merwede. Dit gebeurde in

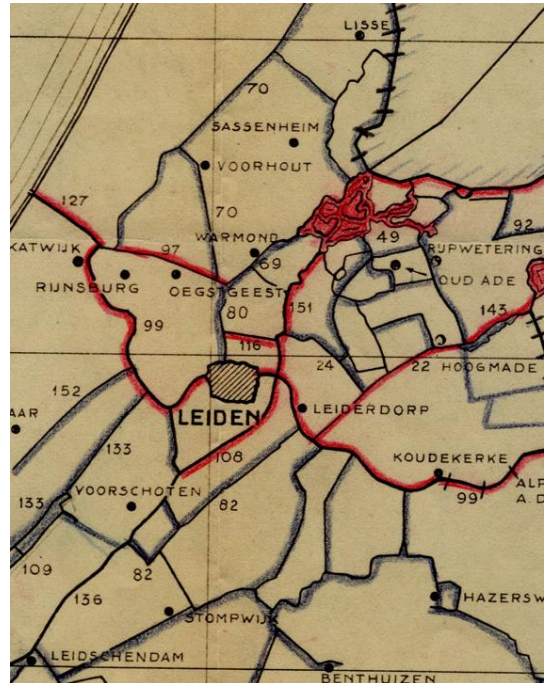
samenwerking met de ZHIJ (Zuid-Hollandschen IJsbond). In 1942 worden door de YHN of IJsvereeniging Hollands Noorderkwartier, zoals de bond dan verplicht heet op last van de bezetter, drie kaarten uitgegeven van Noord-Holland boven het IJ in samenwerking met de ANWB. Ook wordt de ANWB genoemd bij de kaartjes die opgenomen zijn in de boekjes van K. Sikke-*ma Zwerven op de schaats in Friesland* en *Zwerven op de schaats in Holland*. Vooral in de uitgave van de laatste wordt er ook gebruik gemaakt van nummers bij de kaartjes, echter nu verwijzen deze naar kleine tochtjes en is het desbetreffende hoofdstuk geschreven door Jan Trouw van de YHN. In het boekje over Friesland zijn de tochten beschreven door J.W. Witsen Elias. In 1934 had de ANWB ook het initiatief genomen om ijswegwijzers te ontwerpen waarvan de eerste geplaatst werd in Wassenaar. De bedoeling was om er zo'n 150 te plaatsen, maar mede misschien door de oorlog is hiervan niets gekomen. Uit welk jaar deze kaart van Noord- en Zuid-Holland stamt is niet exact aan te geven. In ieder geval uit 1935 of daarna, want bovenaan de kaart staat Koninklijke Toeristenbond ANWB en het predicaat 'Koninklijk' is hen verleend in 1935. Omdat de dijk naar Marken op de kaart ontbreekt zal de kaart van vóór 1958 zijn. Als iemand die periode kan bekorten hoor ik het graag. Omdat de ANWB erg actief is geweest op het gebied van ijs in de periode 1934 – 1942 denk ik dat deze kaart uit die periode is. Ik ben maar in het midden gaan zitten en denk aan 1938 zonder duidelijk bewijs. De kaart is inmid-

dels op schaatshistorie.nl opgenomen onder Admin-nummer Y-1938-01.

Ijsberichten

Op de kaart staan in Zuid-Holland met rood en blauw een groot aantal wateren gearceerd en ook zijn er met blauw nieuwe waterwegen toegevoegd. Het is slechts gissen wat de betekenis hiervan is. Aad kwam met de suggestie dat de blauwe waterwegen misschien onderhouden werden en de rode juist weer niet. Dit zou een verklaring kunnen zijn.

De kaart is mogelijk ook intern dienstbaar geweest bij het samenstellen van ijsberichten. Het is bekend dat dit herhaaldelijk werd gedaan in die jaren.

In het archief van de ANWB zijn twee exemplaren aanwezig. Van een nieuwe afspraak met het archief van de ANWB is tot op heden nog niets gekomen, maar is zeker de bedoeling, al was het alleen maar om de twee kaarten nog maar eens nauwkeurig te bekijken en te vergelijken.

Matthy van Klaveren

Met dank aan Horst Boelema van de ANWB en Aad van den Ouweelen.

Landschap met val van Lidwina en de ijsbaan van Schiedam

Afgezien van de valpartij op de voorgrond heeft het oudste ijsgezicht van de noordelijke Nederlanden veel weg van een idyllisch wintertafereeltje: schaatsenrijders bij een kasteel aan de rand van een bevroren plas. Zo stereotiep dat je je niet eens afvraagt of de scene een locatie uitbeeldt, die echt heeft bestaan.

In dit artikel probeer ik deze houtsnede te plaatsen in de historisch-geografische context van het gebied. Anders gezegd: past het plaatje met ijsbaan en al in het landschap van destijds?

Heksentoer

De ontwerper van de afbeeldingen in het heiligenleven van Lidwina uit 1498 zal waar mogelijk aan de verwachtingen van zijn opdrachtgevers, de kerkmeesters van Schiedam, en plaatselijke lezers tegemoet hebben willen komen door herkenbare locaties op te nemen. Dat gold zeker voor de belangrijkste afbeelding: de val op het ijs, het scharnierpunt in Lidwina's leven. Immers, zonder die smak geen lijdensweg, laat staan een heiligenleven. Juist deze houtsnede was geen vrijblijvende opdracht, hier werd een historisch tafereel in of bij Schiedam verlangd.

Ik ga dan ook uit van de vooronderstelling dat de kunstenaar de omgeving op zijn minst redelijk natuurgetrouw heeft afgebeeld. Met andere

woorden: de vraag is niet óf het plaatje klopt, maar of we kunnen aantonen dát het klopt. Dat wordt nog een heksentoer, want hoe verklaar je een horizon zonder herkenningspunten en een ijsvlakte waar geen meer of breed water lag ...?

Het Huis te Riviere

Of het kasteel linksboven op de houtsnede waarheidsgetrouw is weergegeven weet ik niet – er zijn geen Middeleeuwse schetsen van het bouwwerk overgeleverd – maar zelfs als dat niet 100 % het geval was zal elke Schiedammer er destijds het Huis te Riviere in hebben gezien.

Het verst naar achter gelegen bouwsel moet de hamei (buitenpoort) voorstellen, die aan de overzijde van de slotgracht lag. De toegang van het kasteel met de hamei was gericht op het oosten en is niet geheel correct in perspectief weergegeven. De slotgracht zelf is niet herkenbaar; ik kom daar verderop op terug.

Het kasteel werd circa 1262 gebouwd als het eerste in Holland met een rechthoekig grondplan. Opdrachtgeefster was Aleida, tante van de latere graaf Floris V. Naderhand schonk ze Schiedam een kerk, tolvrijheid, markt- en stadsrechten.

Het kasteel lag iets ten noordoosten van de middeleeuwse stad, net buiten de (latere) Broersvest, waar nu de ruïne en het Stads erf liggen. Het werd in 1339 in leen gegeven aan de familie Van Matenesse, die de naam van het gebied verbond aan hun geslacht. Tegenwoordig is er van het Huis van Matenesse, zoals het naderhand ook wel werd genoemd, nog slechts een

Ruïne van
het Huis te Riviere /
Huis van Matenesse
met het standbeeld van
Aleida van Holland
Foto: hereditasnexus.com

restant van de donjon over, weggemoffeld tussen de gebouwen van het theater en het stadskantoor aan de Broersvest. Dat had

heel wat fraaier gekund.

Een lege horizon

Terug naar de houtsnede waarop we rechts van het kasteel schaatsenrijders zien op een grote open ijsvlakte zonder bebouwing op de achtergrond. Geen kerk, geen molen, zelfs geen knotwilg. De tekenaar moet de stad letterlijk de rug hebben toegekeerd om het kasteel (noordoostelijk) en het open landschap (oostelijk) op deze manier te kunnen waarnemen. Hij heeft zich zo opgesteld dat het Huis te Riviere hem het zicht ontnam op de kastelen de Sterrenborch (later Starrenburgh) en Spangen, en op het daarachter gelegen dorp Overschie (Ouder-Schie). De achtergrond mocht kennelijk niet te druk zijn, dat zou maar afleiden van de scene op de voorgrond. Vanuit dezelfde positie waren ook de Spangense molen (1434) en de Matenessemolen (1469) onzichtbaar. Dat kwam hem vast

goed uit: poldermolens bestonden nog niet ten tijde van de val van Lidwina. Dit zou een aanwijzing kunnen zijn dat de ontwerper nog een tweede motief had: de situatie van 1395 zo reëel mogelijk afbeelden.

Over rechts kon hij Delfshaven zien liggen en nog wat verder het silhouet van Rotterdam, waar rond 1498 de Laurenskerk inmiddels zo goed als voltooid was. We zien er niets van terug omdat de kunstenaar op de houtsnede het zicht naar het zuiden toe sterk begrensde. Wat zag hij dan wel als hij recht voor zich uit keek?

Veldijs

De open ijsvlakte op de achtergrond is geen meer, maar de polder Oud-Matenesse. Hier lag oorspronkelijk een veenontginning die als gevolg van overstromingen verloren is gegaan in de 12^e

Uitsnede van de kaart van Schieland (1611)

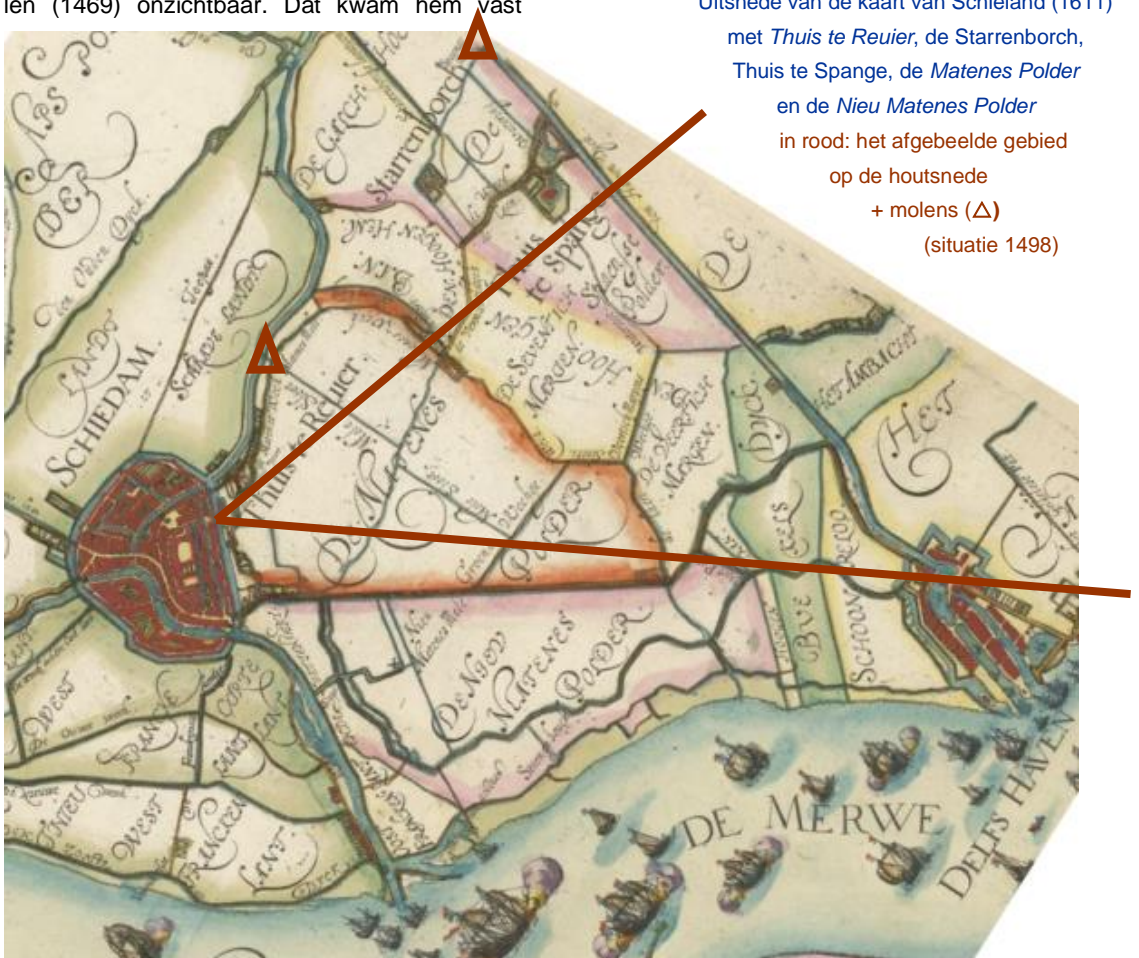
met *Thuis te Reuier*, de *Starrenborch*,
Thuis te Spange, de *Matenes Polder*
en de *Nieu Matenes Polder*

in rood: het afgebeelde gebied

op de houtsnede

+ molens (Δ)

(situatie 1498)

eeuw. Pas in 1374 werd het gebied bedijkt. Het bleef nog lang een lege polder met weilanden, waar de waterhuishouding slecht was geregeld. Pas vanaf 1469 sloeg de Matenesmolen overtollig water uit op de Schiedamse Schie. Maar bij veel regen en weinig of geen wind kwam de boel alsnog blank te staan. Dit was niet alleen hier, maar in grote delen van Holland het geval in 1496 en 1497. Op groene weiden kun je geen schaatsen rijden, maar als ze onder water staan zijn een paar nachten vorst al gauw voldoende. De Schiedammers zullen regelmatig en vrijwel zeker ook in bovengenoemde jaren hebben kunnen schaatsen op het veldijs van Oud-Matenesse. Dat zal bij matige vorst ondanks alle dwarsloten veiliger zijn geweest dan de Schie. Mogelijk heeft de maker van de houtsnede de ijspret bij het kasteel met eigen ogen gezien. In ieder geval moet de locatie van de ijsscene voor zijn publiek herkenbaar genoeg zijn geweest. Het verhoogde stuk weiland bij een paaltje middenrechts op de houtsnede bijvoorbeeld moet een deel van de dijk tussen de Broersvest en de polder voorstellen. Datzelfde dijke liep met vier haakse hoeken ook om de gracht van het kasteel heen, maar is echter niet zichtbaar op de houtsnede. Misschien heeft de kunstenaar het weggelaten omdat hij het storend vond voor de hoofdsce­ne.

Net achter de locatie waar Lidwina is gevallen

zien we scheuren lopen. Het ijs is hier duidelijk zwakker, kenmerkend voor een plek waar ijs op ondiep water overgaat naar dat op wat dieper water, in dit geval van het veldijs naar de slotgracht en de Broersvest. De vrij dunne schotsen suggereren dat er hier enige tijd eerder iemand doorheen is gezakt, want een brandbijt zal er aan de nog onbewoonde oostelijke zijde van de stad niet hebben gelegen.

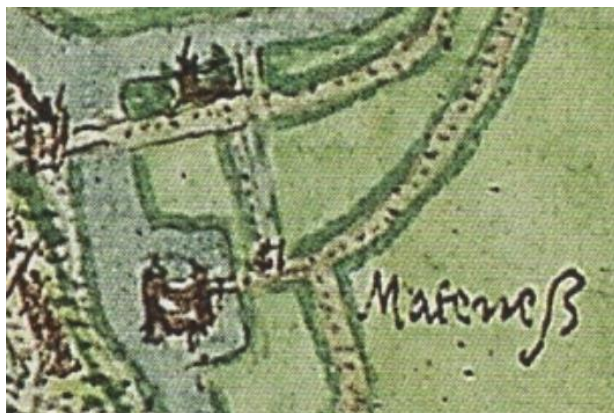
Er is vaak aan getwijfeld of Lidwina's val op het ijs wel in 1395 heeft plaatsgevonden. Dat was niet echt een koude winter, in tegenstelling tot 1396. Met het veldijs als alternatieve verklaring wordt 1395 een stuk aannemelijker.

Glasdia's ter ondersteuning

Schaatsen op ondergelopen weilanden komt anno 2018 – juist nu, met onze slappe winters! – nog steeds voor. Mooie plaatjes uit Friesland halen dan de journaals.

Door de eeuwen heen is het schaatsen op veldijs in laaggelegen delen van het land enorm populair geweest. Zoek met *Google* of *Delpher* op 'veldijs' en de *hits* dienen zich aan: van 1488, toen tijdens de Hoekse en Kabeljauwse twisten een groep Hoeken binnendijs over het veldijs Schiedam wist te bereiken, tot en met de Tweede Wereldoorlog. Rijden op veldijs was een begrip: we lezen er over in krantenverslagen, gedichten, kinderboeken en – nota bene gesitueerd onder de rook van Schiedam! - in het *Dames-Weekblad* van 7 juli 1856.

Wat er kan gebeuren als bemaling onmogelijk is en de vorst toeslaat, blijkt uit een kleine serie glasdia's van foto's die zijn genomen in Nieuw-Matenesse tussen 1915 en 1930. Deze polder – direct ten zuiden van Oud-Matenesse - was ooit bedijkt, maar dat veranderde na 1909 toen het gebied overging naar de Gemeente Rotterdam. Er werden havens aangelegd met als gevolg dat het weer buitendijs kwam te liggen. Bemalen was nu zinloos. Op de foto's zien we liefhebbers schaatsen buiten Schielands Hoge Zeedijk (ook wel Rotterdamse dijk), zowel op sloten als op de ondergelopen weilanden! Hemelsbreed op nog geen kilometer van de ruïne van Matenesse.

Het Huis van Matenesse met de dijk (donkergroen) om de slotgracht . Uitsnede van de kaart van Schiedam van Jacob van Deventer (1560)

Locatie van de val

Ten opzichte van het Huis van Matenesse op de houtsnede moet de plek van Lidwina's val zijn gesitueerd op de overgang van de slotgracht naar de Broersvest, het water dat sinds 1355 vanaf de Schie tussen het kasteel en de stad verder zuidwaarts liep. Volgens overlevering zou Lidwina echter zijn gevallen op de Rivijsloot, de huidige Kreupelstraat, een grachtje dat iets verder naar het westen evenwijdig liep aan de Broersvest en de oude westelijke stadsgrens

Veldijs! Wintervermaak op ondergelopen weilanden
in buitendijks Nieuw-Matenesse

Glasdia's van een anonieme fotograaf

Collectie Museum Rotterdam, circa 1915-1930

De Broersvest met het Proveniershuis en de ruïne van het Huis van Matenesse.
Tekening Willem Troost, circa 1854

vormde. Hoe het ook zij, voor de achtergrond op de houtsnede zal de ene locatie ten opzichte van de andere weinig hebben uitgemaakt.

Conclusie

Met het kasteel in de coulissen, een vrijwel lege horizon en schaatsers op ondergelopen weilanden heeft de tekenaar de houtsnede zo opgezet dat deze in vrijwel alle opzichten overeenkomt met de historisch-geografische werkelijkheid van 1395, voor zover we die hebben kunnen reconstrueren. Over de voorgrond valt te twisten.

Diverse bronnen uit later tijden, waaronder de glasdia's met ijsvermaak op de weilanden van Nieuw-Matenesse, tonen aan dat schaatsenrijden op veldijs eeuwenlang gebruikelijk is geweest, zeker ook langs de oevers van de Maas.

We kunnen er van uit gaan dat er in de natte polder Oud-Matenesse bij Schiedam in de late Middeleeuwen al op veldijs is gereden. Als dat niet zo was zouden de opdrachtgevers de prent

als onrealistisch – schaatsen op weilanden, huh?? – hebben afgedaan en de kunstenaar hebben teruggestuurd naar de tekentafel.

Dat er circa 1498 ondanks de poldermolen ter plekke toch een veldijsbaan kon ontstaan, maakt dat voor 1395 - zónder bemaling - nog veel aannemelijker.

Ten slotte: de onduidelijkheid over de oorspronkelijke locatie van Lidwina's val doet niet af aan de grote mate van historische realiteit van het landschap met kasteel en schaatsenrijders op veldijs dat we zien op de houtsnede.

Niko Mulder

De belangrijkste bronnen:

Kroniek van Schiedam - scyedam.delinea.nl

Historische Atlas van Schiedam (2014)

Geschiedenis van Schiedam – G. van der Feijst

Lidwina van Schiedam nader bekeken – N. Moerman

Duizend jaar weer, wind en water in de Lage Landen – Jan Buisman; deel 2 + 3

Molendatabase.org; Kasteleninnederland.nl

Beeldbankschiedam.nl

Stedenatlas Jacob van Deventer – Rutte e.a.

Het kasteel en de kerk te Hillegersberg – C. Hoek

Betaalmiddelen met schaatsers 6

Eind 2015 schreef ik mijn laatste bijdrage. We zijn een Olympische Spelen verder en ik kan nog wat aanvullingen doorgeven.

Noord Korea heeft al in 2004 een munt van 7 won uitgegeven met daarop een verwijzing naar de Olympische Spelen van Lake Placid (1980).

Japan komt in 1998 met een gouden munt ter waarde van 10.000 yen ter gelegenheid van de Olympische winterspelen. In 2017 wordt met de 8^e Aziatische Winterspelen in Sapporo als onderwerp, een zilveren munt van 1000 yen uitgegeven. Beide Japanse munten in een oplage van 50.000 stuks.

Kouwe Drukste

Ter gelegenheid van de Olympische Spelen in Pyeong Chang de volgende uitgiften:

Polen in 2018 met een zilveren munt van 10 zł met de teampursuit. Maximaal 15.000 stuks.

Ook **Zuid-Korea** pakt uit. Met een zilveren munt van 5000 won uitgegeven in 2016 met een oplage van 50.000 stuks. Mooie afwisseling van mat en zilver op deze munt.

Daarnaast ook een bankbiljet van 2000 won. Het hoofdonderwerp zijn schaatsers. Mooie echtheidskenmerken zijn: Het Pyeong Chang Olympic Stadion als watermerk. De inkt van de schaatsers is speciaal geprint en voelt daarom wat korrelig. Een hologram met de Koreaanse symbolen voor *passion and connected*. In het getal 2000 links onder staat heel veel Pyeong Chang in het Koreaans.

Caroline van Staaveren

본 은행권은 유통목적으로 만든 것이 아니므로 가급적 사용하지 않도록 해 주시기 바랍니다.

Aan de linkerkant van de website is nu een menu aangebracht. Het zoeken en vinden van onderwerpen is een stuk sneller en makkelijker geworden!

Daarnaast hebben we bij de sectie *Schaatsenmakers* naast Nederland nu ook de landen België en Duitsland toegevoegd! Klik bij *Schaatsenmakers en -verkopers* op *Locatie* en neem eens een kijkje!

Foto's van merktekens en schaatsen

Tijdens de Najaarsbijeenkomst op 6 oktober jl. zijn ruim vijftig merkjes en de bijbehorende schaatsen gefotografeerd door Elise Karssies met de door haar meegebrachte fotoapparatuur. Veel dank zijn we verschuldigd aan Elise; ze heeft aan een stuk door 'moeten' fotograferen maar het resultaat is prachtig. Van die merkjes zijn er 40 van schaatsenmakers en ruim 10 van verkopers. Daaronder zaten veel onbekende. Inmiddels zijn de meeste aan Schaatshistorie.nl (SH) toegevoegd, een hele waardevolle aanvulling.

Merkteken J. Visser op Limmense schaatsen uit de collectie van Jan Gores

Merkteken W.J. Gesink op NH-Friese schaatsen uit de collectie van Wouter Griffioen

Tom Clardij kwam tijdens de NJB met een mooie vondst: schaatsen met het nog onbekende merkteken NOOITGEDAGT.YLST dus zonder J. ervoor.

Inmiddels staan er per 31 oktober 2018 op SH 879 schaatsenmakers en 159 verkopers. Het aantal merktekens is 1123 waarvan er inmiddels heel veel met foto's.

Afbeeldingen van schilderijen, prenten en tekeningen

De afgelopen maanden hebben weer een aantal musea, waaronder de Art Gallery of Ontario, het Frans Halsmuseum en het Walraf museum in Keulen, digitale afbeeldingen van schilderijen uit de 17^e eeuw met schaatstaferelen ter beschikking gesteld. Het gaat daarbij om Nederlandse schilders zoals Hendrick Avercamp, Aert van der

Neer, [Arent Arentz](#). en Adriaen van Ostade. Het aantal op SH opgenomen Nederlandse schilderijen uit de Gouden Eeuw met schaatstaferelen is intussen groot. Het is het bekijken meer dan waard! Ga op SH naar de [Homepage](#), dan naar [Schaatsen in beeld](#), vervolgens naar [Schilderijen](#) en dan naar [Schilderijen 1600-1700](#).

Schaatsbeelden in de openbare ruimte

Op veel plaatsen staan beelden van bekende en onbekende schaatsers in de openbare ruimte. Caroline van Staaveren heeft vele daarvan gefotografeerd. Er zitten echt prachtige bij. Zij gaat deze de komende maanden op SH zetten.

IJsclubs – herhaalde oproep!

Wie wil de pagina [IJsclubs](#) beheren en aanvullen met informatie over circa 300 andere ijsclubs? Deze pagina wordt veel bezocht, maar bevat nog weinig ijsclubs. Een mooie en leuke klus. Als u denkt "dit is iets voor mij" neem dan contact op via fritslocher@gmail.com.

Frits Locher

Boek over H.J. Gorter, Zwolle

Na een paar jaar zoeken naar informatie over schaatsenmaker H.J. Gorter hebben Aad van den Ouweelen en Frits Locher nu een boek over hem gereed.

Daarin zijn onder andere opgenomen zijn levensgeschiedenis, zijn schaats- en wielercarrière en zijn Stoom-Schaatsen- en Rijwielfabriek "Hercules". Het boek, geheel in kleur en met harde kaft, bevat bijna 100 bladzijden met veel afbeeldingen waaronder integraal twee catalogi en veel foto's van schaatsen.

Het boek is te koop bij de auteurs. De prijs is 20 euro zonder en 25 euro met verzendkosten.

Het kan worden besteld - zolang de voorraad strekt - bij A.J. van den Ouweelen, bankrekeningnummer NL95 INGB 0667 6778 28. Indien gewenst kan het worden uitgereikt op bijvoorbeeld een van de bijeenkomsten van De Poolster.

Frits Locher / Aad van den Ouweelen

Financiële injectie voor *Papieren winters*

De extra uitgave *Papieren winters* over papieren speelgoed met winterse aspecten is dankzij een donatie van € 500 levensvatbaar geworden.

Op verzoek van het college van B en W van Nieuwkoop hebben Jos Pronk, Louis de Rijk en Frits Locher een inventarisatie en taxatie van de collectie van Museum

Koud aan de Dijk (van de familie Van Kempen) gemaakt. De gemeente Nieuwkoop neemt de collectie over van de stichting De Zevensprong en leent deze weer eeuwigdurend aan hen uit voor het museum aldaar. Voor de inventarisatie en taxatie kreeg De Poolster 500 euro. Het bestuur stelt het bedrag ter beschikking aan *Papieren winters*. Een geweldige steun in de rug!

Jan Bruins stuurde op de valreep nog een prachtige knipprent in.

Niko Mulder

Posten en Stempels 29

Met schaamrood op de kaken maak ik dit keer mijn bijdrage voor *Kouwe Drukte*. Had ik het vorige keer nog over geen shorttrack en geen schadelijke uitgave in mijn bijdragen ... dit keer staat het er bol van. Mijn grenzen als verzamelaar en schrijver worden nogal eens getest als het mooie stukken zijn en eigenlijk niet helemaal in de verzameling passen. Ik heb besloten de regels even terzijde te schuiven: ze zijn te mooi om niet te vermelden en ik hoor er de lezers een plezier mee te doen. In deze bijdrage vermeld ik dus expliciet de reguliere zegels of stempels, alle andere zijn schadelijke uitgiften.

Uitgiften Pyeong Chang

Uit **Rwanda** zien we Patrick Roest en Kjeld Nuis, de Usain Bolt beweging maken. Weet u het nog? Als je dat op het podium deed, kreeg je een fles Magnum Champagne.

Mali zet Stefan Groothuis mooi met een vlag boven zijn hoofd op de rechterkant van het velletje. Ook Ireen Wüst lijkt geëerd te worden op

een velletje uit dezelfde serie, echter Daniela Anschütz-Thoms wordt op de zegel vermeld. Aparte keuze wat mij betreft.

Guinee Bissau komt een velletje met zeshoekige zegel. Kjeld Nuis mag hier staan stralen. Hij is ook in actie op de driehoekige zegel uit

Ivoorkust. Het levert wat op als je Olympische medailles wint. Dat geldt ook voor Suzanne Schulting, die ook op dit velletje te vinden is samen met haar tegenstanders in de 1000m finale Boutin (nr24), Fontana (9), Shim Sukee (3) en Choi Min-jeong (6). Suzanne komt ook op zegels uit de series van Rwanda en Ivoorkust voor.

Twee velletjes die helemaal niets met langebaanschaatsen te maken hebben zijn van de

De **Malediven** eert in 2017 Duitse schaatsers. Op het getoonde velletje zien we Patrick Beckert in de rand. Op het niet getoonde velletje staat Stefanie Beckert op de zegel.

De Malediven heeft gelukkig ook nog een reguliere uitgifte te melden: het eert op 1 augustus 2018 Noorse winnaars. En gelukkig voor onze sport viel er wat te vieren voor de Noren op schaatsgebied. Hierbij de zegel voor Håvard Lorentzen. In zelfde stijl is er ook een velletje voor de teampursuit. Regulier maar helaas een tikkie saai.

Kaapverdische eilanden. Ronde zegels dit keer en uit de serie van acht mooie velletjes wil ik die van Sjinkie en Suzanne niet onthouden. Ook Jorien ter Mors is er nog op te vinden.

Tome e Principe een kleurrijk regulier vel met langebaan en shorttrack. We herkennen in ieder geval Ted-Jan Bloemen.

MEDALHISTAS DE OURO NORUEGUESES 2018

boven ronde postzegels met Chinese tempels. Die heb ik hier maar even weggelaten.

Twee reguliere uitgiften

In 2017 is er een stempel in **Tsjechië** gemaakt ter gelegenheid van de winst van Martina Sablikova op de 5000m in Gangneung bij de wereldkampioenschappen afstanden.

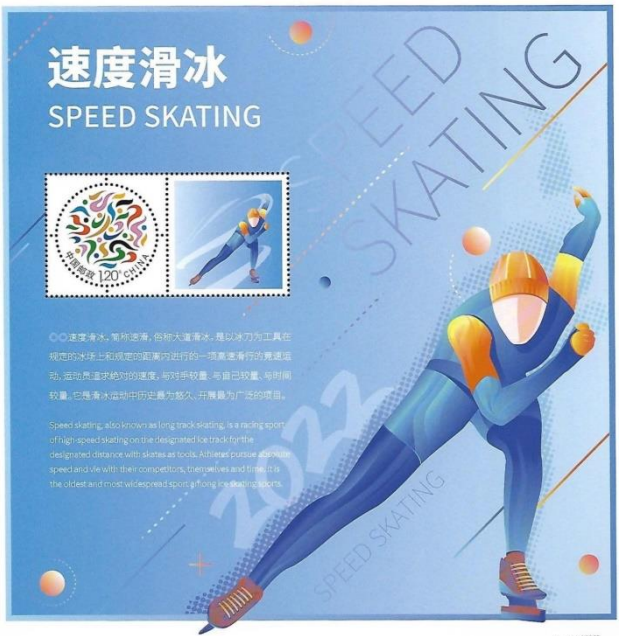

Uitgiften Beijing 2022

Ik zei het al in mijn vorige bijdrage, er zijn nu al uitgiften voor Beijing 2022.

Uit **China** zelf een persoonlijk vel – op de afbeelding lijkt het een normaal formaat, maar het past niet in een postzegelalbum.

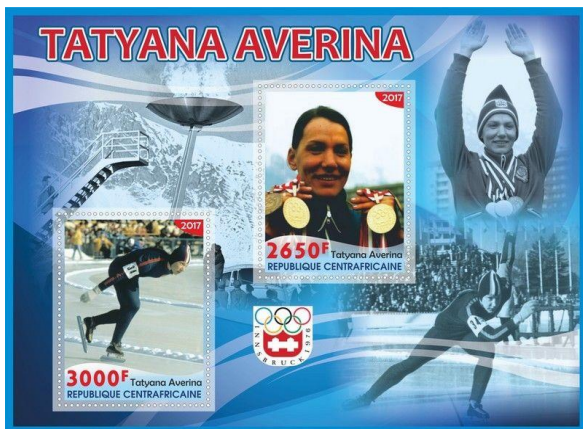
In 2017 uit **China** een postwaardestuk (voorgefrankeerde waarde op een kaart) ter ere van de Winter Universiade in Almaty.

Tatjana Averina

Mooie zegels heeft de Centraal Afrikaanse republiek uitgegeven met Tatjana in het middelpunt van de belangstelling. In totaal acht velletjes; ik laat hier de twee zien waar alle enkele zegels uit de andere velletjes op verzameld zijn.

Ivoorkust met een waarschijnlijk regulier velletje met de Jansen in de ploegenachtervolging

Schaatsbeelden

Voor *Schaatshistorie.nl* ben ik bezig om schaatsbeelden in de openbare ruimte vorm te geven. Hopelijk ben ik bij het verschijnen van deze *Kouwe Drukte* al zover gevorderd dat het voor iedereen zichtbaar is. Ik ben nu bezig met zoeken naar beelden, daarbij geholpen door Martin van der Bij die ook een lijstje had met

beelden. In die zoektocht zit ik veel in de afbeeldingen op Google te speuren. Ik heb daardoor nu ook twee items aan mijn verzameling kunnen toevoegen. Uit **Rwanda** had ik de eerder vermelde zegel al binnengekregen van Nuis en Patrick Roest, maar had ik niet door dat op deze zegel ook een deel van een schaatsbeeld stond en dat er zelfs een schaatser te zien is. Hierbij een deel van de zegel met een deel van het beeld. Een foto van het hele beeld heb ik vanwege auteursrechten hier niet opgenomen¹.

Het andere item kwam door de aankondiging van Martin van een onthulling van een beeld voor Maria Isakova in Kirov ter gelegenheid van haar overlijden in 2011. Zoekend in de afbeeldingen vond ik ook een (regulier) postwaardestuk uit **Rusland** dat die gelegenheid eerde. En ach, nu ik toch alle regels aan het overtreden ben, laat ik het stuk hier zien, terwijl ik het nog niet in mijn bezit heb.

Hulp gevraagd

Ik zoek foto's van beelden in de openbare ruimte om op *Schaatshistorie.nl* te plaatsen.

Let op! Het gaat om kunst in de openbare ruimte die nog niet is vermeld, dus eerst even checken.

Heb je informatie of foto's die we mogen gebruiken voor de site dan hoor ik dat graag. Wie weet kom je tijdens je speurtocht ook nog iets tegen voor je eigen verzameling ...

Heel fijne kerst- en verzameldagen gewenst.

Caroline van Staaveren

¹ foto te vinden als je zoekt op 'Olympics 2018 statue Gangneung'

Skeelers uit de oude doos - 2

De eerste skeelers die deze naam droegen werden deels vervaardigd in Eibergen in Twente. Wijlen Anrie Broere schreef er over in *Kouwe Drukke* 10 - met veel vraagtekens - en in nummer 21, na een interview met ene Henk Glastra, die zichzelf een tamelijk grote rol toedichtte in de totstandkoming van naam en product. De skeeler – in 1969 met veel bombarie in de markt gezet – werd een grote flop. De tijd was nog niet rijp voor en de fietspaden nog niet van asfalt of beton.

Creatief

Toch is het de moeite waard om nog eens terug te kijken naar de reclame-acties rond het product. Neem bijvoorbeeld deze oude doos, verpakkingsmateriaal voor de junior versie van de skeeler. Op zich al een originele naam, deze samentrekking van SKate en whEEL + ERS.

Wat nog het meest in het oog springt is de vormgeving van de naam SKeeLeRS. De drie e's in het beeldmerk fungeren als de wieltjes van de rolschaats. Rijdt als een trein ...

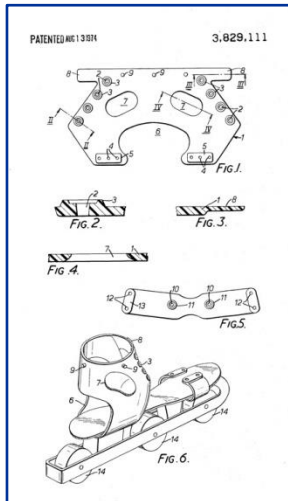
Kennelijk moest de moederfirma Mettoy uit Solohull in Engeland ook groot in beeld. Dat zal in Nederland geen bellen hebben doen rinkelen. Vanwege de Engelstalige tekst er onder, weten we dat de doos niet speciaal voor de Nederlandse markt is gemaakt, hoewel GEMAVO in Eibergen de maker was en Nederland het na-

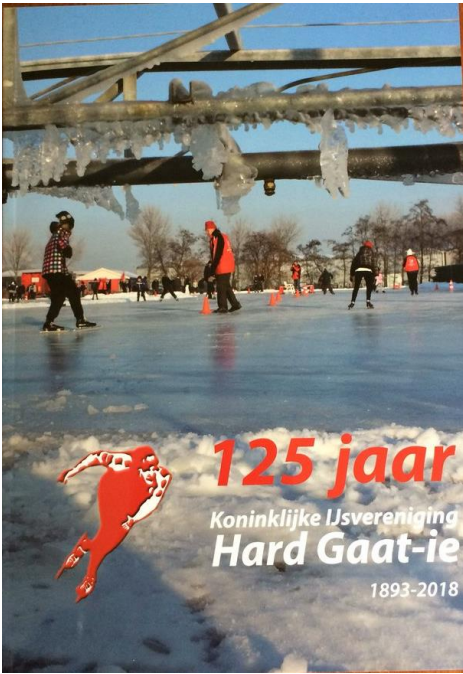
tuurlijke leefgebied voor proefkonijn de skeeler. 'Patents pending' betekent zoveel als 'patent aangevraagd'. Dat zou nog even op zich laten wachten, want kwam pas af in 1974, toen het inmiddels wel duidelijk was dat de skeeler het niet zou gaan maken.

BN-ers

De presentatie van de skeeler in het Hilton in Amsterdam werd groots aangepakt. Sterren als Reinier Paping, Ronnie Tober en Petra Laseur (foto) waren live aanwezig. Ard Schenk en wereldkampioene kunstrijden Petra Burka skeelerten in een reclamefilmpje van Thijs Chanowski, zeg maar de Joop van den Ende uit die dagen.

Aad van den Ouweelen / Redactie

Boek en zopie 64

Driemaal een jubilerende ijsclub, toch weer een *Schaatsseizoen*, én een gouden jubileum van Keessie dat er nog aan zit te komen.

IJclub Hard Gaat Ie, De Lier 125 jaar

Hard Gaat Ie is de club van Kees Broekman en Piet Keijzer, coryfeeën uit het grijze verleden. Ter gelegenheid van het 125-jarig jubileum werd dit boekje samengesteld, dat eind september 2018 werd gepresenteerd.

A4 formaat, 100 pagina's full color. Prijs € 10,- + porto, te bestellen via secretaris@hard-gaatie.nl

IJclub Vooruitgang 125 jaar

De ijsclub uit Ammerstol bestaat 125 jaar en dat willen ze vieren. Vieren met een tijdelijke 400 meter kunstijsbaan, die in februari wordt geopend, maar ook met een jubileumboek. De Vooruitgang is een van de meest actieve clubs,

als het om langebaanwedstrijden op natuurijs gaat. In dit jubileumboek is deze geschiedenis op lezenswaardige wijze vastgelegd.

A4 formaat, soft cover. Prijs € 15 + porto.

Bestellen via holten006@kpnmail.nl

De IJsterfamilie, 50 jaar 1968 – 2018

Een prachtig boek van de Sneker ijsclub De IJster. De samenstellers hebben uitstekend werk geleverd en meer dan 200 pagina's weten te

vullen met prachtige verhalen, bijzondere personen en opvallende gebeurtenissen van de jubilerende ijsclub.

Hardcover, 214 pagina's, full color.

Prijs € 20 + porto, te bestellen via <http://www.ijster.nl/jubileumboek.html>.

Verwacht:

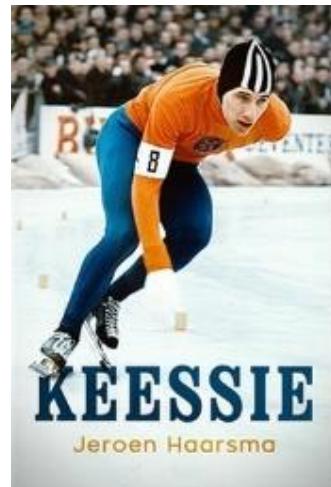
Schaatsseizoen 2017/2018 – H. Bijlsma, N. Terwindt en K. Verbeek

Later dan we gewend zijn, maar gelukkig verschijnt het jaarboek dit jaar voor de 46e keer. Wie hem nog niet besteld heeft moet dat bestel alsnog doen. Hét naslagwerk met alle informatie uit het afgelopen schaatsseizoen. De € 24 is een koopje voor dit 432 pagina's dikke, in kleur verschijnende, boekwerk. Te koop d.m.v. overmaken van €24 naar NL30 INGB 0000 3414 05, t.n.v. Stichting Schaatsseizoenen.

Keessie – Jeroen Haarsma

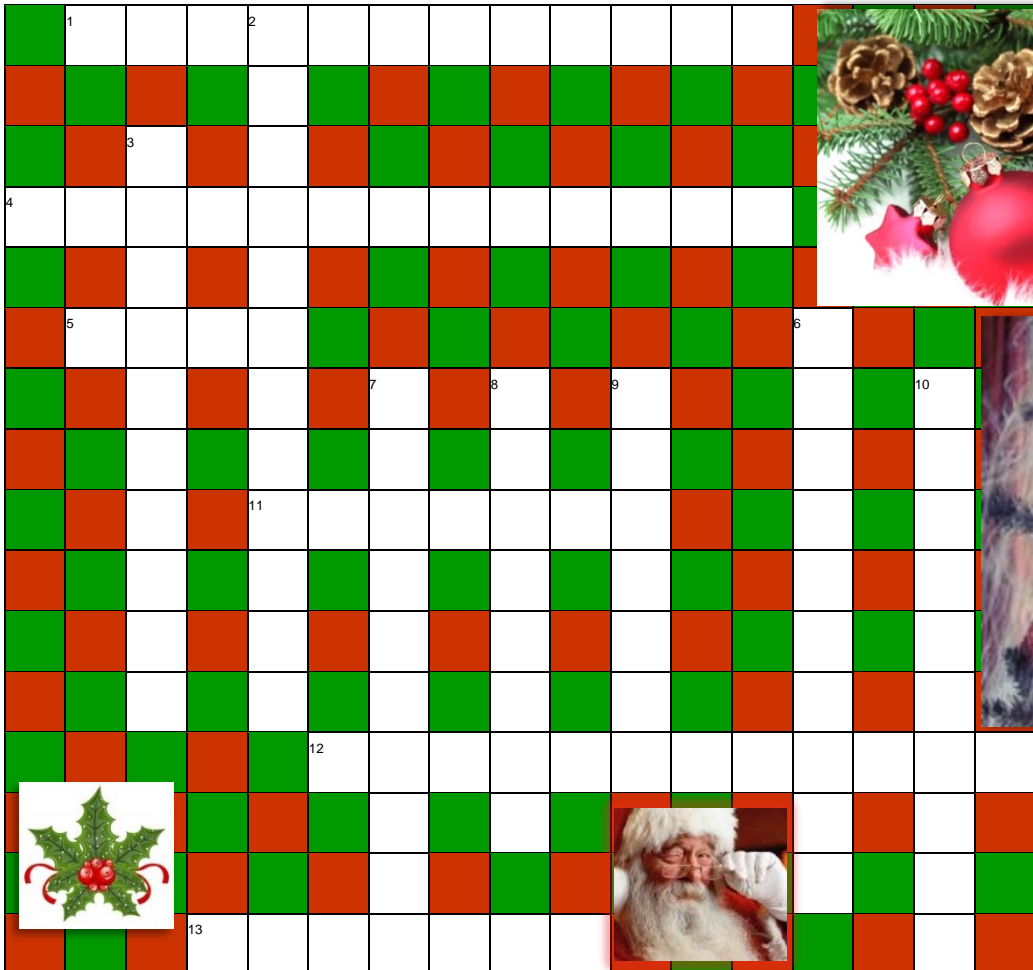
Het is dit jaar precies 50 jaar geleden dat Kees Verkerk de eerste Nederlandse man was die op de winterspelen een gouden medaille won. Voor Jeroen Haarsma was dit een reden om 320 pagina's te vullen over deze schaatslegende. Verschijnt begin december. Prijs: € 21,99. Te koop bij diverse boekwinkels.

Martin van der Bij

Attentie: in dit cryptogram kan een ij voorkomen.
Verdeel de i en de j steeds in een apart vakje.

Kerstcryptogram 2018

Horizontaal

- 1 een vette wedstrijd (12)
- 4 gereedschap voor op het ijs (13)
- 5 stervende vorst (4)
- 11 hij zet ze in Canada buiten (7)
- 12 om de wakken te ontwijken? (12)
- 13 een momentje voor deze koude lekkernij (7)

Uiterste inleverdatum

Stuur de antwoorden **vóór 1 maart 2019** per brief of e-mail naar de redactie.

Deelnemers

Alle begunstigers van De Poolster, afgezien van de hoofdredacteur en de Kerstman.

Verticaal

- 2 creatief koud werk (12)
- 3 kopstuk uit de streek (10)
- 6 thuiswerk (10)
- 7 topografie op de trede van de ladder (10)
- 8 voor haar rozen (8)
- 9 hij zag pruimen hangen, maakte hij er jenever van? (3-4)
- 10 een gemeen begin (5-5)

Prijs

De winnaar (eventueel na loting) mag kiezen uit een cadeaubon ter waarde van € 15 of een tegoedbon te besteden op een Poolsterveiling voor hetzelfde bedrag.

De Kerstman

Kouwe Drukke

Kouwe Drukke is een uitgave van Stichting De Poolster, verzamelkring van schaatsen en winterse objecten en verschijnt driemaal per jaar. Misdrukken, bezorgfouten en dergelijke melden bij:

Martin van der Bij ☎ 06-18062669 ✉ administratie@stichtingdepoolster.nl

Redactie-adres

Niko Mulder, Schoener 48-01, 8243 XT Lelystad; ✉ redactie@stichtingdepoolster.nl

Redactieleden Kouwe Drukke

- Matthy van Klaveren ☎ 0251-241492 ✉ matthy.klaveren@online.nl
- Theodoor van der Kooi ☎ 030-6046362 ✉ theodoorvanderkooi@12move.nl
- Niko Mulder ☎ 0320-251663 ✉ n.mulder@hccnet.nl

Druk

Drukkerij Jubels bv, Amsterdam

Bestuursleden Stichting De Poolster

- Frits Locher (*voorzitter*) ☎ 06-15114470 ✉ voorzitter@stichtingdepoolster.nl
- Peter Bloemendaal (*secretariaat en ledenadministratie*) ☎ 0318-417583 ✉ secretariaat@stichtingdepoolster.nl
Groenestraat 58, 6721 JC Bennekom
- Martin van der Bij ☎ 06-18062669 ✉ administratie@stichtingdepoolster.nl
(*penningmeester*)
- Krijn van der Ham ☎ 0183-351490 ✉ veilingcommissie@stichtingdepoolster.nl
(*contactpersoon veilingen*)

Website Stichting De Poolster

<http://www.verzamelkringdepoolster.nl>

- Maarten Dijkstra ☎ 072-5610916 ✉ webredactie@verzamelkringdepoolster.nl

Website Schaatshistorie.nl

<http://www.schaatshistorie.nl>

- Frits Locher ☎ 06-15114470 ✉ redactie@schaatshistorie.nl

Lidmaatschap

Het lidmaatschapsgeld dient eens per jaar rond 1 juli te worden betaald. Verzamelaars of geïnteresseerden die zich willen aansluiten worden verzocht € 30,- over te maken op rekeningnummer NL55INGB0004324260 en BIC: INGBNL2A t.n.v. Stichting De Poolster met vermelding van naam en lidmaatschapsgeld 2018-2019. Graag dan ook uw adresgegevens doorgeven aan: secretariaat@stichtingdepoolster.nl.

Kopij

Voor Kouwe Drukke nummer 65, april 2019, moet de kopij uiterlijk 1 maart 2019 binnen zijn. Bij voorkeur per e-mail (als bijlage), handgeschreven of getypt mag ook. Kleine berichtjes kunnen ook worden doorgebeld. Aanwijzingen voor het aanleveren van kopij zijn verkrijgbaar bij de redactie. De redactie kan artikelen om diverse redenen weigeren, inkorten of doorschuiven naar een volgende uitgave.

De artikelen in Kouwe Drukke mogen zonder schriftelijke toestemming van de auteurs niet worden gebruikt voor andere publicaties.

